

Výchova k demokracii (očima dětí)

Hana Vašulková

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Hana VAŠULKOVÁ**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Výchova k demokracii v rodině**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti výchovy v demokracii.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu. Vyd. 1. Grada Publishing, a.s. Praha, 2007. 265 str. ISBN 978 -- 80 -- 247 -- 1369 -- 4.

MATĚJČEK, Z. Rodiče a děti. Vyd. 2. Avicenum, zdravotnické nakl. Praha 1, 1989. 335 str. ISBN 08 -- 056 -- 89 .

MORISH, R., G. 12 klíčů k důsledné výchově. Vyd.1. Praha: Portál, 2003. 135 str.ISBN: 80--7178-786--8.

MOŽNÝ, I.: Sociologie rodiny. Vyd. druhé, upravené. Sociologické nakl. Praha, 2002. 250 str. ISBN 80 -- 86429 -- 05 -- 9

PELIKÁN, J.Výchova pro život. Vyd. 1. ISV nakladatelství, Praha, 1997. 108 str. ISBN 80 -- 8586 -- 623 -- 4.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

15. února 2010

Termín odevzdání bakalářské práce:

7. května 2010

Ve Zlíně dne 15. února 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 1. 5. 2010

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užitje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Abstrakt česky

Ve své bakalářské práci se zabývám otázkami výchovy dětí po roce 1989, v rozvíjející se demokracii. Zároveň se snažím zformulovat zásady pozitivního rodičovství, vedoucí k výchově spolupracujících, sebevědomých a citlivých dětí. První část je věnována teoretickým informacím. Praktická část je vedena snahou získat názory dětí (ve věku 11 – 16 let) ohledně jejich pohledu na výchovu a vyvodit závěry z toho vyplývající. Pro tento druh výzkumu jsem zvolila kvantitativní druh výzkumu formou dotazníku.

Klíčová slova: rodina, výchova, dítě, rodič, výchovné působení, práva, povinnosti, věk.

ABSTRACT

Abstrakt ve světovém jazyce

In my bachelor work I am engaged in question of children education after the year 1989, in developed democracy. Simultaneously I am attempting to frame principles of positive parent, leading to the education of cooperative, self-confident and sensitive children. The first part is attended to theoretical information. The practical part is looking for opinions of children (11 – 16 years old) about their views on education and draws some conclusions that followed on.

For this research I chose quantitative type of research by question-form.

Keywords: family, education, child, parent, educational activity, rights, duties, age.

Chtěla bych poděkovat Mgr. Štefanu Chudému, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, podmínky a podněty při zpracování této bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VÝCHOVA V RODINĚ	12
1.1 DEFINOVÁNÍ RODINY	12
1.2 VÝCHOVA – DEFINOVÁNÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ A KATEGORIÍ	14
1.3 STYLY VÝCHOVY	17
1.4 CHYBY VE VÝCHOVĚ	18
1.4.1 Sugesce	18
1.4.2 Hněv, strach, smutek a radost	19
1.4.3 Rodičovské reakce	21
1.4.4 Odborný pohled	22
2 VÝCHOVA K DEMOKRACII A RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM	24
3 DĚTEM SE MUSÍ UMĚT NASLOUCHAT ANEB RADY, JAK NA VÝCHOVU S DŮVĚROU A BEZ PŘEDSUDKŮ	27
3.1 ŘÁD A DŮVĚRA.....	28
3.2 OHLEDUPLNOST.....	29
3.3 MOTIVACE.....	30
3.3.1 Podpora sebevědomí	30
3.3.2 Pozitivní spolupráce	31
3.3.3 Příkazy & naslouchání.....	32
3.3.4 Povahové typy	33
3.3.5 Trest, odpuštění, pochvala, odměna	34
3.4 POZITIVNÍ SMYSL VÝCHOVY	36
3.5 RESPEKT K DÍTĚTI.....	38
3.6 HRANICE – DOSPĚLÝ & DÍTĚ.....	39
II PRAKTICKÁ ČÁST	42
4 VÝZKUM	43
4.1 TÉMA VÝZKUMU – TEORETICKÝ RÁMEC	43
4.2 ZVOLENÁ METODIKA VÝZKUMU	45
4.2.1 Výzkumný problém	45
4.2.2 Dílčí výzkumné problémy	45
4.2.3 Cíl výzkumu	45
4.2.4 Druh výzkumu – strategie	45
4.2.5 Výzkumný vzorek	45
4.2.6 Výzkumné metody	46
4.2.7 Předpoklady závěrů dotazníkového šetření	46
4.2.8 Vyhodnocení výzkumu.....	46

4.3	PŘEDMĚT VÝZKUMU	47
4.4	ORGANIZACE VÝZKUMU	47
4.4.1	Předvýzkum.....	47
4.4.2	Vlastní výzkum	47
5	VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	49
5.1	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	62
	ZÁVĚR	64
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	65
	SEZNAM GRAFŮ	67
	SEZNAM TABULEK.....	68
	SEZNAM PŘÍLOH.....	69

ÚVOD

„Absolutní svoboda neexistuje. Necháme-li dítě, aby vždy jednalo podle své vůle, uvádíme ho na nebezpečnou cestu. Nikdo není úplně svobodný, protože musí dbát práv druhého člověka. Každému by však měla být dopřána osobní svoboda.“ (Neil)

V této bakalářské práci bych se ráda zamyslela nad snad nejdůležitějším a v neposlední řadě nejtěžším úkolem vůbec, a to výchovou dětí. Otázka zní – proč nejtěžším? Odpověď je jednoduchá i složitá zároveň: Z různých teoretických studií vyplývá, že dítě se formuje již v prenatálním období, proto je velmi důležité, jak na něj hned od začátku a potom během života působíme.

Všichni rodiče, i ti budoucí, se „vrhají“ do rodinného života s těmi nejlepšími úmysly, hlavně tedy výchovnými. Chtějí pro své děti jen to nejlepší, nechtějí opakovat chyby svých rodičů, jdou příkladem a samozřejmě se snaží vychovat z nich ty „nejvychovanější“ děti ze všech. Ne všem se to daří tak, aby byli spokojeni. Někde na té dlouhé cestě nastane výhybka, která způsobí, že náš dobrý úmysl uhnul z vytyčené trasy, a proto je na celém světě několik miliard individuí, a ne armáda dokonalých lidí.

Neznamená to ovšem, že by se většině z nás kvůli takovým výhybkám dostalo špatné výchovy, naopak – je to důkazem toho, že každý člověk vidí tu správnou výchovu jinak, třeba podobně, ale přece jenom rozdílně. A o tom ten náš život JE.

Totíž, že není černobílý, ale krásně různobarevný, neočekávaný a rozmanitý. Je to dáno právě těmi různými povahami, které se formovaly rozdílnou výchovou. Následující řádky nás provedou spleťmi kličkami, které by měly směřovat k té pozitivnější stránce vychovávání, protože negativních věcí kolem nás nejen neubývá, ale naopak spíše narůstá.

Občas je až s podivem, že v dnešní době, kdy vážne komunikace díky rádoby vyspělé technice, lze vychovat slušného a kultivovaného jedince, který chce dál předávat svůj pozitivní náhled na svět, aby vychoval další a další generace. Dokud to alespoň takto funguje, nemusíme se bát, že život na této Zemi nemá smysl, ale že vychovávat naše děti do tohoto světa se pořád ještě vyplatí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝCHOVA V RODINĚ

1.1 Definování rodiny

K zajištění zdravého duševního vývoje dítěte je důležité, aby vyrůstalo v prostředí citově vřelém a stálém. Rodiče by měli mít své dítě rádi a měli by se mít samozřejmě rádi i navzájem. Tak mohou vytvořit společenství – rodinu, které bude trvat po celý jejich život a bude v něm všem dobře. Děti se budou odsud rády vydávat za poznáním, ale i vracet jako do „přístavu jistoty.“

Mladí lidé se rozhodují, zda založit rodinu, či nikoliv. Proti nejsou pouze ze sobeckých důvodů, jak by se skoro nabízelo, ale dost často z praktických, pragmatických a zodpovědných. Přesto stále (naštěstí) je dost těch, kteří rodinu vytvořit chtějí, a to z určitých životně důležitých potřeb. Například je to potřeba stimulace k činnosti či potřeba k učení, nabývání zkušeností. Dítě neustále něco provádí, než vyroste, pořád se něčemu novému učí a rodiče „rostou“ a zrají k životní moudrosti s ním. Dále cítí dospělí potřebu mít kolem sebe někoho, kdo je má rád, koho mají rádi oni, kdo k nim patří – citovými vztahy uspokojit potřebu bezpečí a jistoty, kterou dávají svým dětem, aby ve stáří se jim vrátila. Neméně důležitá je i potřeba otevřené budoucnosti, což znamená, že ve svých dětech mají rodiče neustále něco před sebou, zavřená budoucnost by znamenala zoufalství. Stará zkušenost říká, že mít děti chtějí spíše ti lidé, kteří prožili šťastné dětství, protože mají tendenci zopakovat si něco z vlastního dětství ve svých dětech a pak i ve vnoučatech.

Při studiu rodinného života se čím dál více ukazuje, že velmi podstatný díl potřeb dospělého věku je za normálních okolností uspokojován a naplňován životem s dětmi. Dítě přináší rodičům osobité podněty, rozšiřuje okruh jejich prožitků a zkušeností, dává jim životní jistotu, utváří jejich společenské postavení, ba umožňuje jim, aby v něm rozšířili hranice budoucnosti až za svůj osobní životní čas. Rodinu tedy charakterizuje situace, kdy vychovatelé uspokojují psychické potřeby dítěte a kdy soužitím s dítětem jsou současně uspokojovány potřeby jejich. (Matějček, 1989)

Mezi klíčové charakteristiky rodinné výchovy patří trvalost a hloubka citových vztahů a hlavně „společná budoucnost“, prolínání a sdílení soukromí, a také se klade důraz na soužití, namísto výchovných technik a praktik (zacházení s odměnami a tresty). Rodinu lze cha-

rakterizovat společenstvím radosti, pokud se odměny dávají z radosti a tresty jsou překonány odpuštěním.

Děti potřebují lásku – ne slabošskou, naopak náročnou, důslednou a třeba i přísnou, rodiče musí být šťastní se svými dětmi a ve svých dětech, pak vytvoří zdravé citové vztahy. Nedostatek mateřské lásky může vést až k záhubě dítěte, psychické deprivaci neboli strádání; nejde však o důsledek životního stylu průmyslové civilizace, ale o nedostatek citových a společenských podnětů.

Dobry charakter člověka a plně rozvinuté rozumové schopnosti jsou nesmírnou hodnotou pro společnost. (Matějček, 1989)

Zákon o rodině 94/ 1963 Sb. (články I – VII zrušeny zákonem č.91/ 1998 Sb.) nám definuje založení rodiny jako hlavní účel manželství. Manželství je vlastně trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Muž a žena, kteří chtějí spolu uzavřít manželství, mají předem poznat navzájem své charakterové vlastnosti a svůj zdravotní stav, aby mohli založit manželství, které splní svůj účel. Zákon navíc upravuje veškeré náležitosti týkající se různých forem rodinného soužití, které ovlivňují život dítěte v rodině.

Učebnice sociologie po dlouhou dobu (po celé devatenácté a ještě i přes první polovinu dvacátého století) začínaly tvrzením, že rodina je pro sociologii příkladem morfostatické instituce. Představuje sociální zařízení, jehož primárním účelem je vytvářet soukromý prostor, stíněný proti vířícímu a nepřehlednému světu veřejnému. Chrání své členy, nemění svůj tvar, vnitřní uspořádání ani habitus a změny ve svém okolí vyrovnává. (Možný, 2002)

Ve druhé polovině 20. stol. doznala sociologie rodiny změn především ze dvou důvodů. Za prvé – i když stále pro naprostou většinu párů zůstává „kotvou života“ trvalý vztah a touha po dětech, odlišnost v chování generací nezajistí stabilitu rodiny jako takové. A za druhé – není možné přehlížet fakt, že už neexistuje pouze jeden normativní model rodiny, ale jeho různé varianty a odchylky (např. nesezdané páry, soužití homosexuálních partnerů apod.).

Z toho vyplývá, že v dnešní době není jednotná sociologická teorie rodiny, stejně jako není jednotná „rodina“. Může za to obrovská pluralita lidského snubního a reprodukčního chování.

Sociologie rodiny, její vnitřní diferenciaci, je vyjádřena schématem spíše třídní než stratifikační sociální nerovnosti. Vyrůstá jak kulturně i třídně nejen mezi chudými a bohatými národy, ale i mezi chudými a bohatými v těch nejbohatších národech. (Možný, 2002)

Převládající individualismus znamená tržní závislost všech dimenzí života – manželství se transformovala ve vztah smluvní, jak to odpovídá logice právního státu. Tím se z něj stala smlouva na dobu neurčitou, kterou ale lze jednostranně vypovědět; rodiny se mohou zakládat a končit a znovu a znovu.

Dítě je v takovém vztahu bráno jako element brzdící individualizaci, protože rodičovský vztah navzdory modernímu věku zůstává posledním vztahem, který nelze vzít zpět, jediným přetrvávajícím primárním vztahem, jenž je nezrušitelný; rodičovství je sociální a biologický fakt, který nezná instituci rozvodu. V konečném důsledku tržní společnost spěje ke společnosti bez dětí, tudíž by zanikla, což je nejkrajnější vize, která se v reálu projevila nižší porodností, nižším počtem uzavřených sňatků. Na přední místa se „dere“ co nejširší využití rozmanitých služeb a vymožeností, budování kariéry, založení rodiny ustupuje a odkládá se. Dobrovolná bezdětnost souvisí občas i s vyšší vzdělaností matek, které se dlouho necítí zralé k mateřství, až je pozdě.

Nepochybně se to odráží i v následujících zpětných vazbách: čím méně se ve společnosti rodí dětí, tím jsou vzácnější – tím větších společenských výhod se jim dostává a tím jsou nákladnější. Čím jsou ale děti nákladnější, tím méně si jich člověk může dovolit, a tím méně se jich ve společnosti rodí.

Přesto nelze být úplnými pesimisty – ego muže i ženy je zakotveno v rodině. Rodina dává jejich osobnímu úspěchu smysl. Pro muže i ženu platí: má dobrodružná výprava za úspěchem může mít pokračování v úspěchu mých dětí. Proto mnohé ukazuje, že ke konci rodiny máme asi stejně daleko, jako jsme měli za dob starého Říma; tak – po všech stránkách – výhodnou instituci tato civilizace prostě nerozpustí.

1.2 Výchova – definování základních pojmů a kategorií

Jednou z mnoha lidských činností je i ta, která se označuje jako „výchova“. Čím se liší od jiných činností? Především *účelem*, který jednající člověk sleduje. Svým jednáním chce dosáhnout něčeho zcela určitého: chce konkrétním způsobem ovlivnit jednoho nebo více

jiných lidí. Výchovné jednání je tedy zaměřeno na lidi, s nimiž žijeme, je mezilidskou či *sociální aktivitou*. (Brezinka, 2001)

Ten, kdo vychovává, chce vychovávaného v určitém ohledu změnit – posílit, pozitivně zlepšit, zdokonalit, prostě dovést ho k „relativní“ dokonalosti. Což samozřejmě není dost dobře možné – každý má v sobě určité i negativní dispozice, které zcela neodstraníme, jen je můžeme správnou výchovou potlačit, či zmírnit.

Výchovný proces je součástí životního procesu a jeho etap (mládí, dospělost, stáří) a probíhá v prostředí rodiny, školy i mimo vyučování. (Grecmanová, 2008)

„... existuje jasně vymezený cíl výchovy, jehož je třeba dosáhnout formou záměrného, cílevědomého působení pedagoga (rodiče) na osobnost žáka (dítěte). Celý proces je jím řízen. Rozhodujícím činitelem je pedagog, který volí převážně autokratický styl pedagogické činnosti. Základním typem komunikace se žákem (dítětem) je tzv. *přímé pedagogické působení*, které je vlastně systémem úplného řízení „méně dokonalého jedince“ někým, kdo je „relativně dokonalejší“. Jsou to především ti, u nichž se předpokládá, že vedoucí roli ve výchově převzou – rodiče, učitelé, vychovatelé, vedoucí dětských organizací, kroužků apod.“ (Pelikán, 1997, s. 69)

Nejdůležitější pro výchovu by mělo být vytvoření podmínek, ve kterých se chce samo dítě nebo mladý člověk zdokonalovat, pracovat na sobě, podmínek, ve kterých se z objektu výchovy stává jeho subjektem. Kromě dědičných dispozic je významným faktorem, ovlivňujícím celý další život člověka, jeho vlastní zkušenost. I když má samozřejmě vliv i sdělená zkušenost, rozhodující je vlastní prožitek.

Psychologové (např. M. Sherif, H. Cantril, u nás M. Nakonečný) se zabývali otázkou, co je rozhodující pro to, aby se člověk otevřel určité situaci, nechal ji na sebe působit, celou svojí osobností se v ní angažoval, a dokonce modelově podobné situace vyhledával nebo i vytvářel. Významnou roli v tom, jak vnímáme tu kterou životní situaci, hraje tzv. referenční rámec Ega, jinými slovy *vztahový rámec* každého z nás. Patří do něj jak zvláštnosti našeho vnímání, usuzování a zapamatování, tak i ty proměnné, které dělají naši osobnost svébytnou a neopakovatelnou. Již od útlého dětství se začínají utvářet základní postoje člověka k sobě, k jiným lidem, ke svému okolí i k světu. (Pelikán, 1997)

Dobrý domov je jednou z podmínek šťastného dětství, psychologicky to znamená především místo, kde se dítě cítí v bezpečí, kde je mu dobře, kde má své místo. Domov dítěti

vytvářejí především lidé, ale patří k němu i stálost prostředí, ke kterému má dítě vztah, stabilita domácího řádu (který se sice mění a přizpůsobuje situaci, ale je základnou, o níž se může opřít).

Hodně se dnes mluví o citové výchově – nelze ji však aplikovat jednostranně, každé dítě je individualita – proto výchovně správné je jednat instinktivně, podle srdce, aniž si sami uvědomujeme, zda je to správné nebo ne. Od doby, kdy je dítě k tomu vnitřně zralé, učíme dítě dávat a přijímat, rozdělit se o to, co má, vzdát se něčeho ve prospěch druhých, prožívat radosti z radosti druhých, něco pro druhého vydržet. Mimořádně důležitá pro výchovu dítěte může být i pravidelná, večerní, ničím nerušená sešlost, kdy se sdělují denní zážitky, prožitky a vůbec všechno „důležité“ pro děti, ale i rodiče. Jsou to chvíle, kdy jsou všichni nejvíce sami sebou.

Dalším „uměním“ rodiče je trestat a odpouštět. Co je to vlastně trest?

Trest není jen to, co je vidět navenek – onen akt trestání, ale především to, co se děje v dítěti samém. Co ono při tom prožívá. Psychologicky je to ten dobře známý, nepříjemný, tísnivý, zahanbující, ponižující pocit, jakého bychom se chtěli co nejdříve zbavit a jakému bychom se pro příště rozhodně chtěli vyhnout.

Podobně je tomu s odměnou. Odměnou nemusí být vždycky to, co my za odměnu pokládáme, ale to, co jako odměnu prožívá dítě. Onen příjemný, povznášející prožitek uspokojení nad dílem, které bylo dobře přijato těmi, na kterých nám záleží.

Aby měl totiž např. trest výchovný účinek, musí dítě prožít pocit viny, cítit, že se prohřešilo proti dobrému vztahu mezi ním a rodiči. Měl by mít trojí účinek – má napravit škodu, která nějakým špatným chováním vznikla, má působit, aby se podobné jednání neopakovalo, ale má současně z viníka sejmout pocit viny.

Odměna má naproti tomu rozhodně větší dosah a účinnost – zatímco trest špatné chování jen zastavuje, odměna navozuje a utvrzuje to správné, dítě udělalo radost někomu, koho má rádo a kdo má rád je. Odměna a trest jsou základní výchovné prostředky, jejich pomocí rodiče vedou dítě k určitému výchovnému cíli.

Děti v rodinném kruhu přejímají od dospělých jejich postoje a vztahy, jejich názory, kterými se velmi snadno dají ovlivnit. To vše je nedílnou součástí výchovy k rodičovství, k jejich budoucím vlastním vztahům k manželovi a dětem. Rodiče si musí uvědomit, že jejich příklad je lidsky nejužitečnější investice.

Ke každému dítěti se musí přistupovat jako k individualitě, tedy i výchovné metody a prostředky musí rodič přizpůsobit této skutečnosti. Základní výchovné pravidlo – počínat si při výchově důsledně, znamená pro děti pocit jistoty, pocit, že se mohou spolehnout na lidi kolem sebe, poznají hranice své svobody, které jsou dostatečně široké. Tato důslednost má přinášet dítěti spolehlivou oporu v jeho vlastní cestě životem. Aby výchova mohla být důsledná, mají si být vychovatelé vědomi cílů výchovy a mají být zajedno. I náklonnost či láska k dítěti potřebuje souhru, neboť výchovné chyby děláme nejspíše z dobré vůle, ne ze zlé. (Matějček, 1989)

V novověku se výchova všeobecně chápala jako zprostředkované vědomosti (případné zkušenosti). Podle Johna Locka je výchova pěstování charakteru a mravní ušlechtilosti opírající se o rozvíjející se poznání a rozum. Výchova podle Wolfganga Brezinky je soubor aktivit, kterými lidé pomocí psychických nebo socio – kulturních prostředků v jistém směru snaží natrvalo zlepšit psychické dispozice druhých lidí, a nebo zachovat ty, které považují za hodnotné.

Profesor Peter Ondrejko (2007) ve svých přednáškách poukazuje na to, že v dnešní době je výchova ovlivněna všeobecně nežádoucími sociálními jevy – označovanými jako sociální patologie. Stav společnosti a tlak na dosahování ekonomických úspěchů spolu s deviantní hodnotovou orientací předznamenávají budoucnost společnosti. Úplně pesimistický však Ondrejko není – podle něj se vrátíme k toleranci, lásce, vzájemné podpoře a přátelství. Znamená to ty nejvyšší hodnoty, které je při výchově vhodné a přínosné použít.

1.3 Styly výchovy

Koncepce celkového způsobu výchovy spolu se zásadami a metodami a hlavně osobou, která vychovává, určuje tři základní styly ve výchově.

Autokratický styl je hodně autoritativní, doprovázejí ho příkazy a tresty, dospělí mají málo pochopení pro dětské potřeby a přání. Děti nemají téměř žádný prostor pro růst jejich sebevědomí, neumí se sami rozhodovat a jsou dost závislé na případné pochvalě či uznání. Děti později sahají k agresivitě, kterou na sebe upoutávají pozornost, protože to jinak neumí, iniciativa v nich „umřela“ spolu s dominantní výchovou jejich rodičů.

Pravým opakem tohoto stylu je liberální styl výchovy. Ten se vyznačuje slabým, dokonce v některých případech až žádným vedením. Kladení požadavků není podloženo následnou kontrolou jejich splnění, děti se zmítají v nejistotě bez řádného vedení, která jenom snižuje jejich pozdější výkon.

Nejefektivnějším se tedy jeví styl demokratický, který by mohl nést synonymum kooperativní a integrační, popřípadě sociálně – integrační. Děti jsou podporovány k samostatné činnosti, k iniciativě, diskutování není jednostranné pouze ze strany dospělých, ale záleží i na názoru dětí. Tento styl nejvíce pomáhá rozvíjet sociálně zralou osobnost. (Celá, 2006)

Přísné autoritativní přístupy rodičů k dětem narušují vzájemné citové vazby a brzdí rozvoj samostatnosti lidského jedince. Nadměrně shovívavá výchova vychází sice z akceptování dětských potřeb a zájmů, ale je rovněž charakteristická nízkými požadavky na dítě, jeho slabou kontrolou a častým odměňováním dítěte. Zdravá rodinná výchova vnáší mezi rodiče a děti nejen pochopení, ale také nesouhlas s projevy jednoho nebo druhého, doporučení či odmítnutí, intimní rozhovory s radou atd. Rodiče si musí uvědomit osobnost dítěte, akceptovat ji. (Grecmanová, 2003)

Oba dva první typy nelze rodičům doporučit – zato působení zdravé výchovy vede k tomu, že z dítěte vyroste samostatný, aktivní, tvůrčí dospělý člověk, který dokáže akceptovat společenské normy.

1.4 Chyby ve výchově

Další část se bude věnovat některým chybám, kterých se lze při výchově dopustit. Dítě zkouší hranice, kam až rodiče povolí, a používají přitom metod, které nezdědka účinně využijí ve svůj prospěch. Následující řádky popisují několik výchovných situací a jejich řešení, jak pro rodiče, ale hlavně pro vychovávané dítě.

1.4.1 Sugescce

Mnoho mladých lidí vyrůstá s určitým druhem sugescce, tzv. programování, říká se tomu *proroctví, které se samo vyplní*, protože když se opakuje dost často, stává se skutečností. Bez našeho vědomí klíčí v mysli semínka, která budou vytvářet obraz, který má člověk o sobě (stanou se skutečnými rysy jeho osobnosti). Děti jsou neobyčejně vnímavé, proto vzklíčí hlavně semínka v tom negativním smyslu slova, i když to dospělý vůbec nemá

v úmyslu, ukládá do mysli dítěte informace, které v ní budou působit celý život. (Bidulph, 2000)

Podvědomí způsobí, že dítě, které v dětství slyšelo na svou adresu věty typu: „Ty jsi...“, ať už v kladném nebo záporném smyslu, a nemělo možnost srovnání, s tímto přisouzeným označením sebe sama v dospělosti není schopno jen tak změnit toto smýšlení.

Souvisí to také s podvědomým sluchem – dobře známým tehdy, kdy jsou dospělí přesvědčeni o tom, že dítě samozřejmě jejich hovory neposlouchá, popřípadě jim určitě nerozumí – ale opak je pravdou. Proto ke správné výchově patří využívat tento způsob pro povzbuzení dětí – vlastně je tím *nepřímo* chválit, říkat, co se nám na nich líbí – *přímo* by je to uvádělo do rozpaků.

1.4.2 Hněv, strach, smutek a radost

Další moment při výchově je rozzlobení se dospělých. I zde musí být určitá zdrženlivost – děti se musí naučit, že rodiče se mohou zlobit a nahlas vybit svoje napětí – a přitom jim, dětem, nehrozí žádné nebezpečí. Proto si také dospělý musí uvědomit, že když hněv má většinou podobu hluku, tak i pozitivní informace by měly mít stejnou intenzitu a spolehlivost, měly by být dítěti sdělovány.

Toto vše zatím je o nevědomém programování dětí.

Co děláme přímo a nemáme to dělat?

- při ukázněvání dítěte – neponižovat, a to ani přátelským způsobem
- nesrovnávat
- nedávat špatný příklad
- nemluvit o chybách dítěte před ostatními
- neobviňovat jej

Jsou hned tři důvody, kvůli kterým dělají dospělí chyby ve výchově: říkají to, co říkali jejich rodiče jim, myslí si, že jedině to jejich je správné, ve stresu dělají věci, kterých vzápětí litují. Nelze se vybíjet na dítěti – pro vybití ze stresu je potřeba naučit se najít si svoje vhodné aktivity.

Při volbě vhodných způsobů výchovy hodně záleží na tom, jakým způsobem formulujeme to, co chceme dítěti sdělit – pozitivní formulace připraví děti na život, protože je lepší, když si dítě představí spíš to, co **má** dělat, a ne to, co **nemá** dělat. Budou tím pádem vědět, **co** dělat, a nebudou ochromeny panickým strachem z toho, že něco dělat nemají.

Děti potřebují nejen v batolecím věku, ale vlastně pořád, uspokojovat jak tělesné potřeby, tak i duševní – tzn. člověčí stimulaci, denní porci popovídání si s přídatkem lásky a chvály, doteků a blízkosti. Nezdá se to, ale je dokázané, že tyto potřeby jsou vyhledávané i dospělými v průběhu života.

Inteligentní bytosti – jako jsou děti – se rády zabývají něčím zajímavým. Rozvíjí se tím jejich mozek. Také udělají cokoli, aby se zbavily nudy, včetně toho, co bychom mohli nazvat hloupým nebo destruktivním chováním. A nakonec dávají přednost i špatným zážitkům před vůbec žádnými zážitky.

Děti zlobí – protože se nudí, cítí se odmítnuté, nebo aby získalo pozornost. Čas strávený s dětmi není nikdy promarněný. Nelze očekávat, že se s nimi skutečně dá něco udělat, proto se s nimi dá dělat jen to, na čem příliš nezáleží, popřípadě to, na co lze věnovat více času. Velké plus je v tom, že děti zpomalí vaše tempo a rodiče začnou znovu objevovat různá drobná potěšení – to je dárek, který děti přinášejí.

Další správnou metodou je *aktivní naslouchání* – rodiče mohou dítěti tímto nasloucháním pomoci, ale zároveň odpovědnost za vyřešení problému a potěšení z toho nechávají na dítěti. Nemusí už své dítě pořád utvrzovat, že je šťastné a řešit jeho problémy za něj. Děti totiž dost často naši pomoc nepotřebují, pouze naši podporu.

Rozlišujeme čtyři základní emoce: hněv, strach, smutek a radost.

Hněv – je tu proto, aby nás přiměl bojovat za sebe, je to pud chránící naši svobodu a sebezáchovu.

Strach – nám nedovolí riskovat, je také potřebný.

Smutek – je pocit, který nám pomáhá se vyrovnat se zármutkem. Chemické změny, které smutek provázejí, pomáhají našemu mozku zbavit se bolesti, a tak začít znovu žít.

Zlost nás udržuje ve svobodě, strach v bezpečí, smutek v kontaktu s lidmi a se světem. Když je toto vše naplněno, začínáme pociťovat čtvrtou emoci, a tou je radost. Jako rodiče

můžeme své děti naučit chápat všechny tři negativní neboli vyvažující emoce a zacházet s nimi.

Naučeným protějškem hněvu je vztekání, smutku je skleslost, strachu je plachost.

Vztekání by vůbec nemuselo být součástí dětství – při správném postupu projevy vzteku rychle pominou. Nikdy totiž nesmíme dovolit, aby se vztekání dětem vyplatilo, dobrým postupem je i ignorování takového chování.

Reakce na skleslost (neboli předstíraný smutek) nesmí být přehnaná. Uvzdychaní lidé nemívají šťastný život. Proto takové dítě ujistíme, že nám na něm záleží, ale ať si důkladně promyslí, jaký problém ho trápí a chce nám ho sdělit.

Plachost je mýtus – a z toho důvodu by se dítěti mělo pomoci, co nejdříve se ho zbavit. Podporováním, pomáháním ke společenskosti a důsledností dotáhnout odvahu až do konce.

1.4.3 Rodičovské reakce

Potřeba hranic je jedním z tajemství výchovy, o němž by rodiče měli vědět. V rodinách, kde existují pevná pravidla a pozitivní vztahy, jsou děti nejvyrovnanější a nejšťastnější.

Existují tři hlavní rodičovské reakce na dětské zlobení: agresivní, pasivní a asertivní.

První dva typy nefungují dobře. Agresivní rodiče vychovávají buď děti bázlivé a zstrašené, nebo vzpurné a drzé. Pasivní rodiče zase tak dlouho ustupují a snášejí neposlušnost, až se to jednoho dne nahromadí a oni nekontrolovatelně vybuchnou, což cítí jak oni, tak děti, že se octli mimo kontrolu. Asertivní rodiče jsou ve výchově jednoznační, pevní a rozhodní a ve svém nitru jsou jistí a uvolnění. Jejich děti vědí, že to, co máma nebo táta říkají, platí, ale zároveň mají jistotu, že je rodiče nebudou ponižovat nebo pokořovat.

Asertivní rodič se nebojí konfliktu, čím jsou děti starší a rozumnější, tím více vyjednává, pozitivně stimuluje, klade jasné, nekompromisní požadavky a příkazy, určuje pravidla a vyvozuje důsledky. Poskytuje dítěti jak něžnou, tak přísnou lásku a ono začíná být vyrovnanější – což je tajemství asertivní výchovy.

K odpovědnosti lze děti vést i tím, že je od malička budeme „úkolovat“. Samozřejmě se jedná o různé domácí práce a povinnosti, vždy úměrné věku dítěte – tím budou v dospělosti plně vybaveni k tomu, aby se o sebe postarali. Dostávají úkoly, které dělají rády, ale i díl toho, co dělají nerady, jako je tomu v životě každého dospělého člověka.

Otec a matka přinášejí do výchovy dva odlišné „vklady“ a děti potřebují pro svůj dobrý duševní vývoj obojí. Proto je tolik důležité pro spokojené manželství (potažmo pro spokojené dítě), aby si rodiče stále nacházeli čas pro společně strávené chvíle – třeba jen na deset minut, ale plně sehraných, bez rušivých vlivů.

1.4.4 Odborný pohled

Následující vývojové fáze podle Jean Illsleyové-Clarkeové (in Bidulph 2000, s. 99) nám ukazují a rozdělují dětský svět do šesti etap, které jsou nejdůležitější v životě každého člověka:

- 0–6 měsíců: Mohu těmto lidem důvěřovat?
- 6–18 měsíců: Objevovat svět!
- 18 měsíců – 3 roky: Učit se myslet.
- 3–6 let: Ostatní lidé.
- 6–12 let: Udělal jsem to sám!
- 12–18 let: Příprava na odchod.

Smysluplně naplnit a prožít jednotlivá období samozřejmě kromě rodičů a pedagogů ovlivňuje celá řada faktorů. Např. děti a televize patří v dnešní době mezi hodně diskutovaná témata – před televizní obrazovkou brzy upadají do určitého hypnotického stavu a aktivní část jejich mozku „vypíná“. Naopak když jedou autem, hrají si na hřišti nebo čtou knížku, dostávají podněty a reagují na ně, „zpracovávají“ svět svou myslí.

Mnoho rodičů dnes dohlíží na množství a kvalitu toho, na co se jejich děti v televizi dívají. Je vhodné stanovit, jak dlouho se děti denně nebo týdně mohou dívat, a dohodnout s nimi, na jaké pořady (bez dohadování).

Dále je dobré dítě vést k tomu, že je přesvědčíme, že lidé budou reagovat pozitivněji na příjemný hlas a dojem silné osobnosti, než když se bude vyjadřovat bezmocně a negativně (z ukňouraného dítěte vyroste ukňouraný dospělý).

Když se cítíme dobře, jsme v dobré společnosti, zdraví a odpočatí, můžeme svým dětem dávat, co potřebují, a mít z toho radost. Cítíme-li se unavení, nemocní, opuštění a přetížení,

dostáváme se k bodu, kdy se pro nás děti stávají ohrožením a my je vnímáme jako soupeře v zápasu o přežití. Tento bod může být snadno nebezpečný – pro rodiče, pro manželství i pro bezpečnost dětí. Přetažení rodiče se už nemohou o děti zodpovědně starat. Je proto životně důležité, aby se naučili pečovat i o sebe. Děti potřebují zdravé a šťastné rodiče.

Často se zapomíná na to, jak důležitý je dotek – a přitom je lepší než prášek na uklidnění. Být rodičem má být zábava! Podle důležitosti má rodič tři prosté povinnosti: pečovat o sebe, pečovat o partnerský vztah, pečovat o děti.

Odborníci zjišťují, že na děti má dalekosáhlé účinky i složení jejich stravy a její rozložení během dne, proto je třeba volit stravu, která rovnoměrně dodává energii (komplexní sacharidy a uhlovodany), jíst předtím, než se vydává energie (vydatná snídaně), a vyhýbat se „rychle se spalujícím“ potravinám (cukr a sladkosti). Vhodné nejsou ani chemické přísady a barviva.

2 VÝCHOVA K DEMOKRACII A RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

Podmínkou úspěšné transformace školství je větší vstup rodičů do práce školy, regionálních samospráv, jejich spoluzodpovědnost za výchovu a vzdělávání.

Jde i o to, že péči o žáky nepřebírá jen škola, ale v chování žáků i regionální samospráva, sociální pracovníci, policie a poradenská zařízení. Významnou změnu mohou přinést školní zařízení. Neměly by se redukovat, ale spíše tvořit podmínky na výchovné působení na žáky i v době mimo vyučování. Ty školy a komunity, které pochopily význam výchovy, se výrazně podílejí na naplnění volnočasových progresivních aktivit, ale jsou školy a regiony, kde se ruší mateřské školy, kluby, centra volného času, tělovýchovná a kulturní zařízení a zůstává čas pro nekontrolované působení kamarádů, skupin často s asociální činností. Souvisí to také s nárůstem negativních jevů u dětí a mládeže, roste násilí, agresivita žáků i rodičů směrem k učitelům, drogové závislosti, demotivace a „vyhoření“ učitelů. Zastavit tento trend je jedním z úkolů managementů škol ve spolupráci s rodiči, regionální samosprávou, poradenskými službami a jinými odborníky.

Všechno toto vyžaduje odbornou přípravu vedoucích školních pracovníků a zredukování rozsáhlé administrativy, která brání např. ředitelům pomáhat více metodicky, více spolupracovat s rodiči, motivovat pedagogické pracovníky aj. Vede to k reformě školy a školství, což je dlouhodobý, záslužný proces. (Zelina, 2009)

Základní vzdělávání navazuje na předškolní vzdělávání a na výchovu v rodině. Je jedinou etapou vzdělávání, kterou povinně absolvuje celá populace žáků ve dvou obsahově, organizačně a didakticky navazujících stupních. Základní vzdělávání má žákům pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání orientovaného zejména na situace blízké životu a na praktické jednání.

V základním vzdělávání se proto usiluje o naplňování těchto cílů:

- umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení
- podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů
- vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci

- rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých
- připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svébytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti
- vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací; rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě
- učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný
- vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi
- pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci

Ve vzdělávacím obsahu RVP ZV (Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání) je učivo chápáno jako prostředek k osvojení činnostně zaměřených očekávaných výstupů, které se postupně propojují a vytvářejí předpoklady k účinnému a komplexnímu využívání získaných schopností a dovedností na úrovni klíčových kompetencí. (Jeřábek, 2007)

S platností od 1. září 2010 je do RVP ZV opatřením ministryně školství vložen nový doplňující vzdělávací obor s názvem Etická výchova. Tento obor v sobě zahrnuje mezilidské vztahy, komunikaci, interpersonální a sociální empatie, prosociální chování a vůbec celou řadu mezipředmětových vztahů. Hlavním důvodem zařazení Etické výchovy do Rámcově vzdělávacího programu je ten, že ve školské soustavě chybí předmět, který by rozvíjel mravní stránku osobnosti žáků. V rámci výchovy bude žádoucí a užitečné rozvíjet u dětí jejich pozitivní myšlení vůči sobě, vůči druhým, podporovat vzájemnou spolupráci a naučit je např. vhodnému asertivnímu chování. (MŠMT, 2009)

Existuje tvořivost jako možnost, potencialita v člověku, anebo také tvořivost jako realizovaná kreativita. Jednodušeji se tvořivost definuje tak, že jde o produkci nových a přitom užitečných nápadů, řešení. Důležité je právě propojení obou podmínek.

Učitel by měl promyšleně a systematicky vytvářet pedagogické situace, které by vedly děti a mládež k tvořivému myšlení. Každý člověk může být tvořivý, tvořivost lze tré-

novat, popř. zvyšovat, může se projevit v každé lidské činnosti (nejen ve vědě, technice a umění, ale i v mezilidských vztazích, řízení, ve výchově, ve sportu, v hrách, v zájmových činnostech, při učení aj.).

Tři velké okruhy možností, jak zvyšovat tvořivost dětí a mládeže mimo vyučování jsou – za prvé konvergentní úlohy, které připravují půdu, podmínky na vyšší rozvoj tvořivosti, za druhé divergentní úlohy a cvičení, a za třetí – nejvyšší oblastí rozvíjení tvořivosti je tvořivé řešení problémů. Všechny oblasti na sebe navazují.

Při vnímání se soustředíme na to, aby se člověk stal citlivější k okolí, aby vnímal neobvykle, což znamená, že všechno ne jako jasné, uzavřené a ukončené, ale spíš komplexněji, neuspořádaně, v pohybu, problémově, aby člověk vnímal věci a situace z hlediska budoucích možností. Aby je viděl jako možné problémy na tvořivé myšlení. Jde o to, aby lidé nechodili po světě se zavřenýma očima, ušima anebo s klapkami na očích, ale aby byli vnímaví ke kráse, pravdě, ale i k problémům a těžkostem, aby se vnímané stalo podnětem pro jejich tvořivost. Tyto vlastnosti – být vnímavý a citlivý – je třeba pěstovat od malička a v tom je nezastupitelná úloha učitelů, rodičů a vychovatelů. (Zelina & Zelinová, 1990)

Hlavní charakteristiky potřebné pro tvořivost, hlavně u dětí a mládeže jsou – zvědavost, samostatnost, smělost a motivace. Důležité je taky vytvořit dobrou atmosféru, akceptovat dítě se všemi jeho klady i zápory, podporovat jeho sebevědomí a sebehodnocení, rozvíjet důvěru žáka v sebe, jeho aktivitu a nezávislost.

Výsledkem je velká zvědavost a touha po poznání, rozvoj fantazie a obrazotvornosti.

3 DĚTEM SE MUSÍ UMĚT NASLOUCHAT ANEB RADY, JAK NA VÝCHOVU S DŮVĚROU A BEZ PŘEDSUDKŮ

Dříve se autoritativní výchova řídila podle zásady: Rodiče a vychovatelé mají vždycky pravdu a zaslouhují úctu! Děti mají slepě poslouchat a nemají odmlouvat. Nemají mít svou vůli.

Antiautoritativní výchova, neboli „měkká“, odmítá jakékoliv vyžadování poslušnosti – dítě si může dělat, co chce... Většinou tak vychovávají rodiče, kteří byli vychováni příliš přísně. Nová výchova spočívá ve víře, že dítě je od přírody dobré a že se zkazí jen příliš přísnou výchovou. Vůbec neplatí, že dřív za všechno mohly děti a nyní zas rodiče – výchova není tak jednostranná, děti své rodiče i přes přísnou výchovu milovaly a cítily se v jejich sebestotě chráněné a bezpečné.

Každé dítě potřebuje jinou lásku, odpovídající jeho charakteru. Člověk může nějaké dítě i příliš milovat, tzn. svou intenzívní láskou a vášnivostí dítě „požírat“. Rodičovská láska je velice pružný a proměnlivý pojem! Přesto je dnes všeobecně v módě přesouvat v dospělosti vinu za svá selhání na rodiče; tím se stává, že si tito dospělí znemožňují vlastní sebepoznání a zralost. Musí si uvědomit, že jen naše chyby a založení nesou vinu na našem selhání. Protože pokud se budou schovávat jen za výchovu svých rodičů a jejich „domnělé“ chyby, potom zůstávají stále jen dětmi.

Angličan Alexander Sutherland Neil (1883–1972), který sám měl tvrdého a bezcitného otce, byl „otcem“ dnešní nové antiautoritativní výchovy. Prohlašoval, že seburčení dítěte vyžaduje víc než kodex ustálených pravidel, a v tom je kámen úrazu – problémem této výchovy je, že úplně bez pravidel vychovávat nelze, zvláště tam, kde jde o zdraví dítěte. Mnoho matek a otců se nechá svými dětmi přímo tyranizovat a necítí, že určité meze v chování dítěte jsou nutné. Jednostranné přesunutí viny na rodiče je příliš laciné. (Haasová, 1991)

Musíme vzít v úvahu, že navzdory špatné výchově existuje velký počet životaschopných lidí, kteří nechodí k psychoterapeutovi, a je jich stále většina.

3.1 Řád a důvěra

Základy správné výchovy dítěte podle Neila (in Haasová, 1991) jsou: důvěra – uznání – pochopení.

Zní to jednoduše, ale ve všedním životě je to velice těžké a stojí to mnoho sil. Výchova dítěte není stále jen radost, vyžaduje i určitou míru oběti, a tu nemá každá matka a každý otec ve stejné míře. Totéž platí i o vrozené mateřské lásce, o spontánní výchově, která se u mnoha matek (v dnešní době i u mladých otců) objevuje až u druhého dítěte, dalo by se zjednodušeně říct, že teprve až malé děti asi probouzejí mateřský instinkt lásky a pochopení.

Láskyplné, osobní zabývání se dětmi, jak dnes známe i očekáváme, se rozvinulo teprve během minulého století, dříve jsou známy vlastně dva způsoby výchovy – matky z vyšších společenských vrstev dávaly své děti hned po narození chůvám a chudé ženy zas kvůli tomu, že musely pracovat, na své děti neměly čas a věnovaly se jim málo.

Děti nemohou být vychovávány podle našich vysněných přání, jinak bychom přehlédli jejich jedinečnost. Tisíce rodičů svým předsudkem či nesplněným snem a přáním otráví spontánní cit k dítěti a v zárodku i sebehodnocení dítěte. Začátkem *důvěry* je totiž právě osvobození se od toho, že od svého dítěte očekáváme něco nesplnitelné, něco, co sami chceme u sebe potlačit, a výchovou, od narození, své dítě „od všeho špatného“ uchránit. A to nelze. Vidí-li člověk dítě falešnými brýlemi a je-li plný nedůvěry, nemůže je přirozeně milovat. Když vidíme na dětech nějaké chyby, nemusíme hledat příčiny jejich chybného chování v dědičnosti, ale v jejich osobních problémech. Jinak vydáváme nesprávné zákazy, které vzbuzují vzdor nebo obranu. Právě tehdy, když naše děti vážně selhávají, musíme my, rodiče a vychovatelé, věřit tomu dobrému, co v dítěti je.

Dítě se musí naučit, že pro něj, ale nejen pro něj, i pro dospělé, existuje obecně platný řád, který v sobě zahrnuje obecně platné zásady (jako např., že se nesmí krást v obchodech, falšovat podpisy, lhát, denně se musí chodit do školy či do práce atp.). Porušením tohoto řádu se naruší i vztah k rodičům, dítě si proto menším trestem musí uvědomit, že toto porušení nastalo – v žádném případě však tresty nesmí být neúměrné.

Svou důvěru ukážeme nejlépe tehdy, když si nikdy nemyslíme, že jsme v právu jen proto, že jsme dospělí a že „víme všechno nejlépe“. Je snadnější vidět v dítěti chyby, než to, co je v něm dobré. Nespokojené výtky jsou především znamením vlastní nervozity a nespokojenosti.

nosti, dospělý je pak vůči dítěti nespravedlivý. Pokud před dítětem svou chybu přizná, je zajímavé, že takové přiznání nezmenšuje úctu, kterou děti k rodičům mají, ale spíš naopak.

Každé dítě potřebuje uznání a chválu, zvláště když nám pomáhalo při nějaké práci – povzbudí ho to, neodradí od další pomoci, a co je hlavní – nedostane se opět vzdorovitě vůči dospělým do opozice, stane se partnerem, který si věří. Nesamostatné dítě není životaschopné, děti se musí stále povzbuzovat, aby získaly odvahu být samy sebou a žít vlastním životem. Všechno, co dítě samo vytváří, vyžaduje uznání dospělých. Budeme-li dítě uznávat, pak i daleko lépe zvládne naši oprávněnou kritiku, protože bude u nich sebedůvěra v rovnováze. Dítě se musí nejdříve povzbudit uznáním, aby bylo schopné snést kritiku. Zničující kritika při autoritativní výchově z člověka udělala „ničemu“ a přispěla k jeho nejistotě.

Děti mají jiný citový život než dospělí, proto je tak důležité snažit se pochopit jejich chování, a ne jen kvůli vlastnímu pohodlí hned v zárodku zbrzdit jejich reakce. V určitém období tzv. „vzdorovitého věku“ (2–3 roky), děti náhle cítí, že i ony mohou k něčemu říci „ne“, vyzkoušet si to. Je správné nechat dítě v různých nedůležitých maličkostech prosadit svou vůli a brát ho přitom vážně; posilujeme tím jeho sebejistotu, dítě později mnohem snadněji poslechne, když od něj budeme něco podstatného energicky vyžadovat. Při nebezpečných aktivitách je samozřejmé, že rodičovská autorita zapracuje. (Haasová, 1991)

3.2 Ohleduplnost

Ohleduplnost ke druhým a láskyplný styk s bližním se musí cvičit od časného dětství, dítě by mělo znát hranice svého chování k okolí a vědět, že i přes jejich překročení pro něj rodiče budou mít pochopení. Buduje se tím jejich sebejistota.

S dětmi je nutno mluvit tak, aby to pro ně bylo srozumitelné – běžné dospělé mluvě nerozumí, neplatí na ně, naopak je hluboce znejistují.

Ohleduplnost je základem každého jednání a lásky.

Ohleduplnost nemají děti vrozenou, musí se učit, že nejsou středem vesmíru a že se nedá svobodně žít na úkor druhých lidí. Učí se jí postupně a trpělivě, samozřejmě pokud jsou také trpělivě a příkladně učeny. Musí být vždy na paměti: dítě přináší oběť, když se ovládá. Tuto oběť přináší pro člověka, kterého má rádo. Láskyplné a pravé ohleduplnosti se naučí

pouze v atmosféře bezpečí, ne v atmosféře násilí a strachu před trestem. Existují dva typy rodičů – jedni nevyžadují od dětí vůbec nic a druzí, kteří příliš brzy chtějí po dětech, aby *braly ohled* na jejich zájmy. Jedni pěstují egoistu, druhým chybí láska.

Dětské tempo v dnešní uspěchané době vypadá jako *loudání*, rodiče svým nervózním spěchem děti bezohledně přehlíží a dělají z nich nesamostatné, líné a nervózní lidi. Chybí jim trpělivost, neberou ohled na duševní rozvoj svých dětí.

Je důležité, pokud dítě překonává samo sebe (začíná chápat pocit ohleduplnosti vůči druhým), že má nárok na to být pochváleno. Pozor – ne odměněno! Jinak se to nestane samozřejmostí. Dítě musí např. zřetelně pocítit, že bezohledné chování má následky, které mohou být nepříjemné pro ně samo. Tyto následky jsou určitým druhem trestu.

Nejednotná výchova, při níž neexistují žádná pravidla, může dítě natolik zneklidňovat, že nakonec nezíská žádný cit pro ohleduplnost.

3.3 Motivace

Když se rodiče při výchově svých dětí dopouštějí omylů, neznamena to, že by své děti nemilovali, ale že to zkrátka lépe nedovedou. Nejdůležitější součástí rodičovství tvoří láska a vynakládání času a energie na podporu svých dětí. Sama láska nestačí – rozhovor zabere, ale musíme pochopit, co dítě potřebuje – např. motivaci.

3.3.1 Podpora sebevědomí

Rodiče se jim musí naučit naslouchat, aby se děti s nimi vůbec chtěly bavit. Musí se naučit správně žádat, aby děti byly ochotné spolupracovat. Musí se naučit poskytnout svým dětem více svobody, a přesto si nad nimi udržet kontrolu. Teprve když rodič ovládne tyto dovednosti, může se zbavit starých metod rodičovství.

Když dětem poskytneme správný druh láskyplné podpory, jsou neuvěřitelně odolné a přízpůsobivé. Problémy našich dětí začínají doma a doma se také dají vyřešit. Rodiče musejí změnit rodičovské výchovné metody – musí je zmodernizovat, jinak se nevyrovnají se změnami ve společnosti.

Rozvíjení a nikoliv lámání dětské vůle tvoří základ vzniku sebevědomí, schopnosti spolupracovat a soucítit. Minulé rodičovské přístupy měly za cíl vychovat hodné děti, zatímco pozitivní rodičovství vytváří vnímavé a chápavé děti, kterým není třeba hrozit, aby dodržovaly jistá pravidla, ale jež jednají spontánně a rozhodují se samy prostřednictvím svého otevřeného srdce. (Gray, 2000)

Hrozit trestem znamená v dnešní době pouze to, že dítě přestává komunikovat, přestává spolupracovat. Děti budou naslouchat svým rodičům, když se rodiče naučí, jak naslouchat svým dětem. Přesto stále musí platit, že děti by měly uznávat rodičovskou autoritu – tresty nebo naopak absolutní volnost jsou extrémy, kterými se autorita nedocílí. U citlivějších dětí vede použití násilí k vlastním projevům násilí.

Sotva rodiče pochopí, co jejich děti skutečně potřebují, sníží se jejich motivace vydělávat peníze, aby za ně nakoupili věci, a zvýší se jejich motivace najít si čas na společné rodinné radosti. Největším bohatstvím je pro dnešního rodiče čas. Jakmile si otec i matka uvědomí, co přesně musejí a mohou udělat, sami si na své děti začnou hledat víc času.

3.3.2 Pozitivní spolupráce

Děti potřebují slyšet stále dokola pět pozitivních zásad:

1. Nevadí, když jsi někdo jiný.
2. Nevadí, když děláš chyby.
3. Nevadí, když dáš najevo své negativní pocity.
4. Nevadí, když chceš víc.
5. Nevadí, když nesouhlasíš, ale nezapomínej, že hlavní slovo mají rodiče.

Samozřejmě děti musí postupně pochopit, že realita není jen pozitivní. Taky se říká, že za chyby se platí a že upřímnost se vždy nevyplácí (své negativní pocity je vhodné někdy utlumit). Ale je jisté, že tato výchova se musí „učit“ postupně.

I když se to nezdá, tyto zásady nenásilně vymezují hranice, které rodiče mohou stanovit a přitom zůstat pro dítě přirozenou autoritou, ke které budou vzhlížet s důvěrou a respektem, aniž by tím utrpěla jejich dětská důstojnost. Jakmile je podceníme, svým neomylným instinktem to hned vycítí a nabytá důvěra mizí.

Jak uvádí Gray (2000), mezi další zásady patří: schopnost odpustit sobě i jiným, nesobecnost, vděk, sebedůvěra, vytrvalost, úcta k sobě i ostatním, vstřícnost, soucit a pocit vlastního štěstí.

Všechny děti se rodí dobré a nevinné. Naše děti nepotřebují, abychom je vylepšovali, jsou však závislé na naší podpoře, díky které se mohou rozvíjet. Nepochopí-li rodiče, že jejich děti se vyvíjejí přirozeně, většinou se trápí zbytečnými pocity zoufalství, zklamání, strachu a viny a nevědomky brzdí jisté oblasti vývoje dětí. Každé dítě má své problémy a starosti – rodič má dítěti *pomáhat* s úspěšným překonáváním překážek a řešením problémů. Pokud za něj tyto problémy řeší, dítě nenajde v dospělosti vnitřní sílu a schopnosti je řešit samo.

Metody pozitivního rodičovství se snaží vychovat spolupracující, ne poslušné děti. Rodiče, kteří jsou příliš shovívaví, či nedopřejí dětem dost času se uklidnit, v nich nevědomky probouzejí ještě větší nejistotu. Děti hluboko uvnitř nechtějí nic jiného než potěšit své rodiče – ale zdravé sebevědomí získají, pokud budou v rovnováze jejich přirozená podřízenost autoritě a možnost i vzdorovat a říkat ne. Když dítě ví, že smí říkat ne, pak s rodiči dobrovolně spolupracuje, nemá potřebu „rebelovat“.

Dítě se učí pomocí příkladu – špatného i dobrého. Dáváme-li jim najevo úctu, cítíme úctu i od nich; krotíme-li je pomocí násilí, uchylují se k němu také – je nutné přestat se zastrašovacími metodami.

3.3.3 Příkazy & naslouchání

Rodiče se musí snažit pochopit, že dobrá výchova neznamena dávat dítěti od všeho co nejvíc, ale „jinak“; posláním rodičů je pěstovat a rozvíjet schopnosti, které už v dětech jsou, ne je „tvarovat“ k obrazu svému. Nastal posun v chápání rodičovství – od zastrašujících k láskyplným metodám.

Tento přístup postavený na lásce se snaží děti motivovat ke spolupráci, aniž by se bály trestu. Navíc rodiče mají na své děti mnohem větší vliv než televizní pořady.

Život dítěte je jeden nepřetržitý sled příkazů – a zatímco rodičům nutnost věčně dítě okřikovat leze na nervy, dítě rodiče jednoduše vypne. Opakování rozkazů oslabuje účinnost vzájemné komunikace. Náhradou příkazů a rozkazů se v přístupu pozitivního rodičovství stává žádost či dotaz. Různé formy „prosím“ dokážou zázraky, zatímco „mohl bys“ vedou spíše ke vzdoru a zmatku. Pokud má dítě spolupracovat, musí rodiče svá přání vyjadřovat přímo a jednoznačně. Je zajímavé, že dost podstatně to platí u chlapců, a posléze i u dospělých mužů. Pokud právě přímým a jednoznačným používáním „kdybys“ a „prosím“ lze

dosáhnout větší míry spolupráce, učí se současně děti ovládat umění žádat o to, co chtějí a také to dostat. (Gray, 2000)

Souvisí to samozřejmě i s dalšími chybami – zbytečné jsou například řečnické otázky, dále negativní sdělení, která jsou pouze nepřímými žádostmi, a ty často děti nepochopí. Nepomáhá ani sáhodlouhé vysvětlování, lepší je stručnost, dítě nemusí dumat nad mnoha informacemi. Kdykoliv je to možné, je dobré pozvat děti, ať se spolu s rodiči účastní nějaké činnosti – vede to opět k větší ochotě ke spolupráci.

Chceme-li v dětech vypěstovat schopnost spolupráce, potřebují si znovu a znovu uvědomovat, že jim dospělí naslouchají stejně, jako ony naslouchají jim.

3.3.4 Povahové typy

Podle Graye (2000) existují čtyři povahové typy:

- Citlivé děti potřebují naslouchání a pochopení; vcítění a pochopení pro svou bolest a trápení; omylem je pokus o rozveselení takového dítěte – lépe je snažit se upozornit ho na pozitivní věci; tyto děti také potřebují potvrzení, že nejsou jediné, kdo trpí, že jejich negativní pocity jsou normální, jenom se z nich dostávají o něco déle.
- Aktivní děti potřebují přípravu, strukturu a plán, jinak se vymykají kontrole; zabývají se činy, jednáním a výsledky; jejich vzdor se nejlépe odbourá, jestliže dostane aktivní dítě vedení a nějakou zodpovědnost, pak se snaží ze sebe vydat to nejlepší; mají neskutečné množství energie, která musí mít strukturu a směr, jinak zavání „průšvihem“; aktivní děti potřebují hodně chvály za své úspěchy a hodně odpuštění za své omyly.
- Vstřícné děti potřebují zábavu i nasměrování; mají vnitřní motivaci uvidět, uslyšet, ochutnat a vyzkoušet všechno, co život nabízí; tyto děti poznávají samy sebe díky reagování na různé životní zkušenosti; rodič se nemá dítěte ptát, co by chtělo či co by rádo dělalo, ale musí dítě vést; úkolem rodičů je dávat a úkolem dítěte je pouze brát.
- Vnímavé děti potřebují rituál a rytmus; kvůli běhu života si dělají větší starosti než jiné povahové typy; když pochopí, co bude následovat, ochotně spolupracují; jsou nesmírně dobrosrdečné a ohleduplné; účastní se pozorováním; jakmile se blíží změna, vůbec o ni nestojí.

Když si uděláte čas, abyste vyslechli své děti, pak je automaticky více motivujete, aby vám pomohly získat víc času pro sebe. Tím, že rodič nahlas pojmenuje, co dítě chce, dá mu najevo, že ho poslouchá. Rodič dal najevo pochopení a dítě pocítilo, že byla vyplněna jeho potřeba po vyslechnutí. Pod dětským vzdorem leží nejdřív hněv, pak smutek a nakonec strach.

Aby děti měly v životě zdravý pocit bezpečí, potřebují mít stále na paměti, že rodič je šéf. Děti si potřebují hrát v kouzelném světě dětství bez břemene zodpovědnosti. Obrovská propast, která se dnes rozevírá mezi rodiči a pubertálními dětmi, není zdravá – jenom běžná.

3.3.5 Trest, odpuštění, pochvala, odměna

Většina rodičů nechce své děti trestat, ale zkrátka nezná jiný prostředek, který by fungoval. V dnešní době ale nefungují staré metody, musí přijít posun jak v podvědomí rodičů, tak i dětí, a pak se u dětí dostaví motivace ke spolupráci, nevyvolaná však strachem, nýbrž láskou. Místo toho, abychom děti motivovali trestem, dnešní děti potřebují motivaci odměnou. Příslib odměny povzbudí ke spolupráci každého, ať je starý nebo mladý.

Opakem trestu je odpuštění, které jasně sděluje, že dělat chyby je normální. Při trestání se rodiče soustředí na to špatné a negativní, kdežto při odměňování pozitivního chování dítěte se toto chování umocní a rozvine. Kdykoliv dítě zamíří správným směrem, je vhodné upozornit na jeho úspěchy a ono v nich pak bude pokračovat. Většina rodičů si ani neuvědomuje, jak přehnaně přetřásají každou příležitost, kdy jejich děti šlápnou vedle. Naopak je účinnější třikrát více chválit, než kritizovat a usměrňovat jejich negativní chování.

Pokud zdůrazníme a oceníme pozitivní vlastnosti a chování svých dětí, samy se budou považovat za úspěšné a hodné. Nelze využívat výhradně odměny – ty sice motivují, ale neposkytují všechno pochopení, strukturu, směr a rytmus, které děti potřebují. I vzdorování je nevyhnutelné, protože rodiče nejsou dokonalí a nemohou dětem dát vždy všechno, co ony potřebují.

Velice často už pouhá vyhlídka na odměnu odbourává v dítěti vzdor a probudí v něm přirozenou touhu udělat rodičům radost, takže poté ochotně spolupracuje i v dalších případech. Chceme-li dítě motivovat ke spolupráci, nejsnazší formou je pro ně čas, který mu věnujete.

V jistém smyslu lze tvrdit, že přesně to, co byste dítěti za trest upřeli, mu můžete dát za odměnu. Odměny by v podstatě měly být logické, příčinné nebo odůvodněné. (Gray, 2000)

Skutečné kouzlo odměn spočívá v tom, že ve chvíli, kdy nic nefunguje účinně, odměna jednoznačně zabere. Navíc odměna musí odpovídat věku – je jasné, že malému dítěti stačí např. přečtená pohádka navíc, pubertální děti mohou (v rozumné míře) motivovat peníze, ještě lépe je motivovat je různými výsadami, samozřejmě až potom, co získají naši důvěru.

Odměny však nesmí být jen to jediné, co děti „přinutí“ ke spolupráci, myslí tím jen na sebe a svůj prospěch – dostane odměnu, pokud bude spolupracovat. Proto je nutné „vhodně“ motivovat a odměňovat, aby nemyslelo jen na sebe, ale i na druhé, aby se snažilo být užitečným. Tím se učí, že když dá víc, také si víc zaslouží, a učí se odložit svou bezprostřední potřebu ve prospěch větší potřeby v budoucnosti.

Je zakořeněná myšlenka, že děti by se měly nechat poučit z vlastních chyb tím, že jim rodiče s jejich problémem nepomohou. Dnes naopak je podpora rodičů brána jako pozitivní důsledek, a toto vědomí představuje mnohem lepší motivaci, než strach před opětovným uděláním chyby.

Děti nevyžadují více odměňování (jak by možná mnoho rodičů mělo strach), vyšší nároky, pokud v zásadě dostávají všechno, co uspokojuje jejich potřeby. Pak přesně cítí míru svých potřeb a nenechají se zahltit svými nároky.

Děti se chtějí rodičům zavděčit, ale současně mají své vlastní potřeby a přání. Dostanou-li příležitost procítit a vyjádřit své vlastní žádosti, zatímco dostávají jasně najevo, co od nich rodiče chtějí, budou se děti posléze snažit o spolupráci a podrobí se vůli a přání svých rodičů.

Rodič by měl použít postupně tři kroky, než se uchýlí k „příkazu“, který jasně pro dítě signalizuje, kdo „tady velí“ – a to jsou: nejprve požádání, poté vyslechnutí dítěte a opora, a když ani jedno nezabere, pak následuje příslibení odměny. Nejsilnější asertivní technikou je opakování příkazu s takovou sebejistotou, které se dítě okamžitě podřídí. Samozřejmě bez přehnaných emocí, křiku a projevů vzteku, a pokud přece – je vhodné se za své jednání omluvit, popřípadě ho vysvětlit. Účinnější je trvat na svém, ale v klidu.

Některé děti, prožívají-li příliš silné emoce, potřebují k obnovení sebekontroly tzv. pátý krok, a tím jsou chvílky o samotě. Ty nahrazují u dětí zastaralou metodu trestů a bití. Díky pravidelným chvilčkám o samotě se děti naučí zvládat své vnitřní pocity – i v dospělosti.

Rodiče této formy ale nesmějí přespříliš zneužívat, nelze také očekávat, že dítě bude celou dobu tiše sedět a přemítat, a hlavně dítě nesmí brát tyto chvílky jako trest.

Hluboko uvnitř každého dítěte dříme silná touha spolupracovat a řídit se vůlí a přáním rodičů. Rodičovství bylo vždy obtížné, ale pozitivní rodičovství je ještě náročnější. Přesto platí, že sice potřebujete trochu víc času a úsilí, abyste se ho naučili uplatňovat, ale výsledek stojí za to.

„... I když budete postupovat ve všem správně, nezapomínejte, že děti nejsou dokonalé. Potřebují dělat chyby a chvílemi i stagnovat ve vývoji. Potřebují zažívat problémy a překážky, aby si utužily svůj osobitý charakter a silné stránky své povahy, svoje nadání.“
(Gray, 2000, s. 332)

3.4 Pozitivní smysl výchovy

Děti, které mají samy ze sebe dobrý pocit, mají tendenci se velmi dobře chovat. Čím vyšší má dítě sebevědomí, tím lépe se chová. Vštěpovat dětem sebevědomí je nedílnou součástí systému chytré výchovy. Děti, které mají samy za sebe dobrý pocit, mají totiž mimo jiné rády své rodiče. Stejně důležité je i to, že děti, které si věří, jsou odolné vůči negativnímu tlaku svých vrstevníků. Klíčem k dobré výchově je především prevence a nejlepší způsob, jak řešit výchovné problémy, je předcházet jim.

Rodiče mohou mít ty nejlepší úmysly pomoci svým dětem, aby vyrůstaly s pozitivní představou o sobě, ale pokud to dělají negativním způsobem, můžou ve skutečnosti dělat pravý opak. (Koenig, 2004)

Je zajímavá věc, přijít jako dospělý na negativní představu, o které si myslíte, že je pravdivá a zjistit, že pravdivá není. Je to skutečně skoro šokující, protože lidé si o představách, které o sobě mají, myslí, že se tak už narodili, popřípadě, že je tak Bůh stvořil. Zjistíme-li, že tyto představy se vytvářejí z informací a závěrů vyvozených nezralým dětským uvažováním, získáme úplně jiný pohled jak na vlastní sebepojetí, tak na to, jak děti toto sebepojetí vytvářejí.

Jedna z nejlepších věcí na rodičovství je to, že *jednou* dítěti sdělíte o jeho osobě něco pozitivního, a ono vám bude věřit po celý svůj život – je plno příležitostí k vyzdvižení kladných vlastností u dětí, vždy existují pozitivní věci, na které se rodič může zaměřit.

Rodiče samozřejmě dělají plno chyb ve výchově dětí, ale ve většině případů s dobrým úmyslem vychovat slušného člověka. Tyto tzv. chyby nejdou změnit najednou. Mnohem lepší je snažit se změnit vždy pouze jednu věc. A i to není snadné. Usilujeme-li o nějakou změnu, máme sklon ji odkládat, dělat další chyby a sklouzávat zpět. To je normální. Bráníme se změnám bez ohledu na to, jak kladné mohou být, protože nahánějí strach a my lidé jim klademe odpor.

Existuje sedm základních chyb, které rodiče dělají: nepoučí se ze svých chyb a neustále dělají i neúčinná rozhodnutí. Nejdříve řeknou NE, a potom změni názor. Další – docela konkrétní chybou je nechávat teenagery samotné doma, když jedou na delší dobu pryč. Chybou je i to, že dítěti účinně nenaslouchají, nevěnují mu dostatečnou pozornost. Netrvají na tom, aby se dítě zapojilo do nějaké zájmové činnosti. Také je dostatečně nekontrolují a nakonec se dostávají do bojů o moc. (Koenig, 2004)

Rodiče, učitelé i všichni ostatní lidé chválí poslušné dítě a odsuzují hravé dítě. Jeho hravost může být naprosto neškodná, ale je odsuzována, protože tu je potenciální nebezpečí vzpoury. Život by měl být v každém okamžiku plný drahocenné tvořivosti. Nezáleží na tom, co vytváříte – mohou to být třeba jen hrady z písku na pláži – ale ať děláte cokoli, mělo by to vycházet z hravosti a radosti.

Intelligence se nedá získat; je vrozená a „zabudovaná“ uvnitř vás. Inteligentní nejsou jen děti, ale svým způsobem i zvířata a stromy. Mají samozřejmě jiný druh inteligence, protože jejich potřeby jsou odlišné, ale je vědecky dokázáno, že inteligentní je vše, co žije. Život nemůže existovat bez inteligence, protože být živý a být inteligentní jsou synonyma. Člověk však řeší dilema, protože není pouze inteligentní, ale svou inteligenci si také uvědomuje. Toto vědomí mu přináší problémy – např. tím, že vytváří ego.

Dítě je na tom mnohem lépe než vzdělaný člověk, protože dokáže vidět skutečnost pravdivě. Přestože jsou děti nevědomé, jsou spontánní; a i když jsou nevědomé, dokážou proniknout k podstatě věcí. (Osho, 2008)

3.5 Respekt k dítěti

Vychovávat dítě znamená především respektovat jeho dětskou osobnost se všemi jejími zvláštnostmi a bezpodmínečně ho milovat. Výchova je záležitostí srdce a vyžaduje mnoho trpělivosti.

„Výchova znamená, že nabídnu hostu dobré místo, a tak dlouho ho budu vnitřně podporovat, dokud sám nepozná svoji cestu.“ (Prekopová, 1993, s. 6)

Mezi dospělými mizí porozumění pro „magický“ svět dítěte. Nedokážou pochopit, proč jejich děti vyhledávají v noci jejich blízkost – něčeho se prostě bojí a nedovedou vyjádřit čeho, a dospělý se neumí vcítit do jeho fantazie, nechápu ho. Ten, kdo není chápán, cítí se osamělý a nemilovaný.

Dětské prožívání skutečnosti a myšlení se vyvíjí pomalu a v určitých stupních. Pokud rodiče (v dobré vůli vidět v dítěti malého dospělého), dítě přetěžují a tyto stupně vynechají, připraví ho o moudré vědění, ke kterému dojde vlastním dotvářením svého světa, současně i jeho podmaňováním.

V prvních letech života dítě hlavně poslouchá, pozoruje, dívá se a vnímá, má zcela jiná měřítká především ohledně času, který mu v tomto období připadá nekonečný – tolik času, kolik má malé dítě, už dospělý nikdy nemá! Navíc v tomto období rádo napodobuje *jakýkoliv* vzor, který ho obklopuje, a čím je mladší, tím méně se umí bránit vlivu vzoru, který na něj působí. Samozřejmě nesmí působit mnoho vzorů najednou.

Až kolem sedmého roku dosáhne dítě analyticko – logického myšlení, čímž začne vnímat realitu, minulost, budoucnost a začne se přibližovat světu dospělých. Jestliže však dítě předčasně ztratí vzory a musí jednat na vlastní zodpovědnost a dělat důležitá rozhodnutí, je tím přetěžováno. Jenom s pomocí vzoru si může vytvořit základy pro své jednání.

Jestliže chceme, aby dítě později reagovalo na své okolí, musíme mu to napřed ukázat na svém chování. Jestliže chceme, aby dítě dodržovalo pravidla, je především na nás, abychom je dodržovali!

Aby dítě mohlo zdravě rozvíjet svou fantazii a vytvořit si základy pro duchovní a duševní život, potřebuje vzory, které lze pochopit srdcem. Pokud mu to není umožněno díky už předem daným okolnostem (např. z filmů apod.), je dost ochuzeno. Nenahraditelným zdrojem ukázek různých situací stále zůstávají pohádky, kde dítě na nenásilných příkladech

poznává a dozvídá se, co se stane, když... Dítě si z každé pohádky odnáší ponaučení – překročení zákazu má své důsledky, ale potom je vše zase v pořádku. Nejlepší formou, jakou lze dítě pohádkami zaujmout je čtení, či vyprávění – samozřejmě obsah příběhů musí odpovídat věku dítěte.

Čím pevněji se dítě cítí spojeno se svým světem, tím dříve je schopno uvolnit svou fantazii a tak růst. Dospělý svým vypravováním dodává látku a dítě ji oživuje. K tomu ale potřebuje sobě rovné: kamarády, kteří s ním budou prožívat různá dobrodružství.

Pokud se dospělý – v „dobré vůli“ – chce co nejvíc věnovat dítěti, může se stát, že tím nepozorovaně ztratí dítěti jeho svět, připraví ho o jeho vlastní samostatnost.

Aby dítě dosáhlo svobody vlastního já, musí mít už od malička dostatek příležitostí činit vlastní rozhodnutí přiměřená jeho zodpovědnosti. Zbytečné příkazy dítě omezují.

Samozřejmě do určitého věku vše probíhá pod dohledem dospělého, ale přiměřeným.

Cesta dítěte vede od omezení ke svobodě. V dnešní době se cesta otočila. Dítě napřed dostane bezmeznou svobodu a nepřipraveno vchází do okolního světa a jeho pravidel, a proto se začne cítit omezováno. ...K nerušenému vývoji osobnosti potřebuje malé dítě především oporu a omezení, které mu poskytuje hnízdo, a tak získává pocit bezpečí. Takovéto hnízdo ho ochraňuje před zbytečnými podněty. (Prekopová, 1993)

3.6 Hranice – dospělý & dítě

Špatně je něco teprve tehdy, když vím, co je správně.

Pedagogické vědomosti jsou dnes obecně na mnohem vyšší úrovni než dříve. To sice výchovu usnadňuje, ale na druhé straně to přináší nejistotu v jednání. Rodiče se dovídají o problematičnosti účinků různých způsobů výchovy. Ztrácejí sebejistotu, přemýšlejí, jaké účinky mělo vlastně jejich jednání na děti. A ne jeden z nich pak zjišťuje, že objektivně existující chybu dítě produktivně zpracovalo. Děti totiž nejsou pouhými oběťmi, ony také svůj svět utvářejí. To však nesmíme chápat jako záminku k lámání jejich vůle a k realizaci výchovy jako cepování. (Rogge, 2005)

S nejasnými pokyny si děti nevědí rady. Svým chováním samy dávají najevo, že vyžadují dospělého, který ladí sám se sebou. Děti akceptují hranice jedině tehdy, když jsou jasně

formulovány. A dospělého berou vážně jenom tehdy, když jeho pohyby, výraz, hlas i smysl slov jsou v souhlasu.

Bezpočet výzkumů z oblasti psychologie komunikace potvrzuje, že z 55% komunikujeme řečí těla (postojem, výrazem tváře a gestikulací), z 38% hlasovými projevy, a z pouhých 7% obsahem a smyslem slov. Komunikační nedorozumění mezi rodiči a dětmi mají svůj původ v nejasnosti, s níž ne jeden rodič formuluje svá přání a hranice. Rodiče na jedné straně přeceňují účinnost svých slov a pokynů, ale na druhé straně podceňují důležitost navázání opravdového spojení s dítětem. Musí je opravdu oslovit, jestliže mu chtějí něco sdělit. Děti – samozřejmě, stejně jako dospělí – chtějí být osloveny, chtějí se *cítit* osloveny. (Rogge, 2005)

Jasnost výroků a pevnost citu – z toho vzniká vzájemný respekt. Partnerskou rovnocennost ve vztazích nelze samozřejmě zachovávat ve všech situacích, je výsledkem trvalé snahy. Vede k ní dlouhá cesta.

Hranice dětem naznačují, co mohou. Prostory za hranicemi poukazují na to, co dítě *ještě* nemůže. V mnoha každodenních situacích pomáhají hranice dítěti v orientaci. Pomáhají mu v nalezení záchytného bodu. Přehledně vytyčené hranice vymezují i prostory, a tedy také schopnosti mimo ně. Přehledné hranice *mohou* děti povzbuzovat k tomu, aby se chopily věcí.

Děti potřebují a vyžadují silné osobnosti, jichž se mohou držet, podle nichž se mohou orientovat. Výchova je součástí vztahu, vztahu mezi dospělými a dětmi. A jestliže se dospělí snaží z výchovy vykroutit a předpokládají, že dítě už se nějak zorientuje samo, pak to znamená, že se rodiče vymaňují ze vztahu ke svým dětem. Ty se pak cítí opuštěny, bez pojítka a pouta, které potřebují. Potřebují emocionální pouto, aby se mohly rozvíjet, vytvářet svou sebeúctu a budovat si vlastní identitu.

Hrozby trestem mohou krátkodobě ukončit určitou situaci nebo vyvodit důsledky. Je to však úspěch nakrátko. Tresty totiž neukazují dětem žádnou možnost, jak by se příště mohly pokusit vyřešit své špatné chování jinak – především samostatněji. Rodičovské tresty, které dítě vnímá jako ponižující, vyvolávají buď touhu pomstít se rodičům dalším zlobením, nebo přehnanou poslušnost, jíž se dítě snaží chránit před impulzivními trestnými akty rodičů.

Naproti tomu důslednost úzce souvisí s činy dítěte. Jde tu o důsledky, které dítě může nahlednout a pochopit, musí být dítěti jasné *před* překročením hranic. Důsledek předpokládá, že dítě *chce* spolupracovat na odstranění rušivých projevů. Při důslednosti nejde o vinu a trest. Je založena na partnerském vztahu mezi dospělými a dětmi, který ovšem nezaměňuje svobodu a rovnost s bezmezností a rovnostářstvím. Důsledky jsou pronášeny klidným hlasem. To je možné díky tomu, že byly domluveny předem.

Bez vzájemné úcty není možná autonomie. Proto je tak důležité respektovat děti jako svébytné osobnosti, a proto je tak důležité vyžadovat respekt vůči sobě. Jinak řečeno: děti mají úctu k těm dospělým, kteří mají úctu k sobě samým. Jakou hodnotu má úcta, to mohou poznat jen tak, že ji vidí u dospělých.

Nechat děti „růst jako dříví v lese“ znamená nedat jim orientaci. (Rogge, 2005)

Na závěr teoretické části bych zdůraznila, že každé dítě, každý člověk, je osobnost, již je třeba respektovat a brát jako rovnocennou – všichni jsme byli malí a chtěli jsme, aby nás tak ti „velcí“ dospělí brali.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

Ve výzkumné části mé práce se snažím zmapovat a popsat vztahy a názory dospívající mládeže k okolí (rodina, škola apod.) a jejich uvědomění si každodenní „rutiny“ tohoto vztahu.

4.1 Téma výzkumu – teoretický rámec

Výchovné metody se neustále mění a odrážejí změny v naší společnosti. Do šedesátých let bylo cílem výchovy vštípit každému dítěti takovou formu respektu k autoritě, která by vedla k plnění příkazů dospělých bez jejich zpochybnování. Vedlo to k tomu, že děti postrádaly samostatnost. Do sedmdesátých let tedy se dětem jenom „dávalo a dávalo“, samozřejmě bez odporu. Z dětí vyrůstaly osoby, kolem kterých se měl točit celý svět. Proto se začalo s uplatňováním principů modifikace chování – žádané chování bylo odměňováno, nežádané potlačeno, a to *důsledně*. Silně to připomínalo cvičení psa – navíc to bylo hodně neosobní. (Morrish, 2003)

Osmdesátá a devadesátá léta přinesla svobodu volby. Dětem se mělo umožnit o sobě více rozhodovat, ony samy měly zodpovědně nést důsledky svých rozhodnutí. Nový přístup byl pojmenován jako „management chování“ a jeho už nyní viditelným negativem je fakt, že nenaučí děti dovednostem, jak se stát zodpovědnými, produktivními a ochotnými ke spolupráci. U některých dětí (např. impulsivních, z rozvrácených rodin, s horšími školními výsledky) tento princip nefunguje vůbec. Takže opět je nutná změna... Od dětí se očekává, že se budou rozhodovat samy, a poučení se dostaví na základě výsledků jejich akcí, *na základě jejich zkušeností*. A v tom je právě paradox – jaké asi dítě může mít zkušenosti, navíc své vlastní? Dospělí – rodiče i učitelé – musí přijít na to, že dítě naopak má stavět na jejich zkušenostech, vyvarovat se chyb, které už tito starší a zkušenější mají za sebou, popřípadě chybovat a přesvědčit se o nich.

Například drogy, jak známo, jsou návykové, ale děti si to nemusí na vlastní kůži vyzkoušet, stačilo by, kdyby se o tom naučily. Proto pokud jde o výchovu dětí, nelze ji uskutečňovat objevitelským přístupem.

Základními stavebními kameny reálné výchovy jsou tři složky: první část, učení poslušnosti, se zaměřuje na výchovu dětí k schopnosti podřídit se pravidlům, omezením a pokynům

dospělých. Druhá – učení dovednostem – se zaměřuje na dovednosti nutné k tomu, aby se děti naučily zodpovědnosti a schopnosti spolupracovat. Ve třetí jde o to, aby se děti naučily správně se rozhodovat, což je právě ta část, kterou v současnosti pokrývá management chování. Kde děti potřebují rozhodování, tam management chování, (který však bez pořádných základů příliš nefunguje), nabízí možnost volby.

Jak uvádí Morrish (2003), existuje 12 klíčů vedoucích k důsledné výchově:

- Nikdy nedávejte na vybranou, je-li třeba omezení!
- Pokud dnes o poslušnosti diskutujete, budete o ni zítra prosit!
- Dobrá průprava dětí vede k tvorbě správných návyků.
- Pokud stojí za to pravidla mít, stojí za to trvat na jejich dodržování!
- Chování, jemuž je třeba naučit, vyžaduje výuku!
- Návik dnes přináší dobrý výkon zítra!
- Svoboda neznamená dělat si, co chce. Je to dělat, co je správné, bez dohledu.
- Odpovědné rozhodování patří do odpovědných rukou!
- Výchova jde nejlépe od srdce, nikoli od ruky.
- Pozor na domýšlivost přestrojenou za sebeúctu!
- Nejlepším řešením je prevence.
- Dobrá výchova není možná bez velkého odhodlání.

Tyto klíče otevírají pomyslnou bránu k ideálnímu v y c h o v á v á n í. S těmito tzv. ideály vstupuje každý z nás do procesu rodičovství. Jak už zde bylo několikrát zmíněno, žádný z nás není dokonalý, ani to není v lidských silách, proto i proces výchovy probíhá s menšími či většími odchylkami a i těchto 12 klíčů nabývá jiných rozměrů v každé rodině zvlášť.

Ve své práci jsem chtěla pomocí dotazníkového šetření zjistit, zda si i v dnešní době vzrůstajícího vlivu techniky a prorůstání technických vymožeností do života rodiny, dotazovaní respondenti uvědomují svůj vztah k rodičům, ke škole, k učitelům a k výchově vůbec. Jejich zkušenosti jsou zajímavé právě z toho hlediska, které nám ukáže, zda nastaly zásadní změny ve výchově dříve a nyní.

4.2 Zvolená metodika výzkumu

4.2.1 Výzkumný problém

Jsou patrné změny v běžném chování dnešní mládeže, vychovávané novým – demokratickým pojetím výchovy, oproti chování mládeže před rokem 1989?

4.2.2 Dílčí výzkumné problémy

Cítí dnešní mládež zodpovědnost sama za sebe?

Jakým způsobem tráví svůj volný čas, více aktivně nebo spíš pasivně?

Vnímají mladí lidé své rodiče v kontextu oboustranné důvěry nebo se omezí pouze na dosahování jejich chvály a předcházení trestu?

Jakou měrou se dnešní mládež podílí při pomoci v domácnosti?

Je vztah – rodič x dítě – v době internetu apod. ještě „funkční“?

4.2.3 Cíl výzkumu

V této práci jsem se zaměřila na sondu mezi dnešní mládež se snahou vyzorovat, zda nějak zásadněji změnila v důsledku tzv. volnější výchovy své chování ve srovnání s generací jejich rodičů (tj. mé generace), která vyrůstala v době před rokem 1989.

4.2.4 Druh výzkumu – strategie

Pro tento druh výzkumu jsem zvolila kvantitativní druh výzkumu – výzkumný problém popisný. Chtěla jsem obsáhnout co největší počet respondentů, aby výsledky byly co nejobjektivnější.

4.2.5 Výzkumný vzorek

Oslovila jsem vedení tří škol – ZŠ Zlín, Křiby 4788, ZŠ Komenského II, Zlín, Havlíčkovo nábřeží 2567, Gymnázium Zlín – Lesní čtvrť 1364, o umožnění dotazníkového šetření mezi žáky 6. – 9. tříd (v případě gymnázia – primy až kvarty). Jedná se o dospívající mládež ve věku 11 – 16 let. V každé škole jsem zkoumala 100 žáků, dohromady jsem tedy měla k dispozici vzorek 300 žáků.

4.2.6 Výzkumné metody

Jako výzkumnou metodu jsem zvolila dotazník vlastní konstrukce (viz příloha č. I, II), který se skládal z uzavřených a škálových otázek, které dávaly respondentům dostatek prostoru „umístit“ své odpovědi na správné místo na škálové přímce. Dotazníková metoda nabídl poměrně dost vypovídajících podkladů pro zpracování výsledků výzkumu a jeho následný popis.

4.2.7 Předpoklady závěrů dotazníkového šetření

Popisný výzkumný problém ve své podstatě neověřuje žádné hypotézy, tudíž lze při zpracování výsledků stanovit určité dílčí předpoklady závěrů:

- ✓ Předpokládám, že rozvoj informačních technologií ovlivňuje trávení volného času dnešní mládeže směrem k pasivitě (otázky v dotazníku 6, 7).
- ✓ Předpokládám, že s rozvojem techniky a nároků na děti ubyl podíl dětí při pomoci v domácnosti (otázka v dotazníku 8).
- ✓ Předpokládám, že dnešní doba vede k omezení komunikace mezi rodiči a dětmi z pohledu školní přípravy (otázky v dotazníku 9, 10).
- ✓ Předpokládám, že i v dnešní době jsou děti citlivé v otázce pochval a trestů, což souvisí i se vzájemnou důvěrou mezi rodiči a dětmi (otázky v dotazníku 11, 14, 15, 17, 18).
- ✓ Předpokládám, že „obvyklé“ a opakující se opisování ve škole či používání neslušných výrazů zůstává spojeno s obdobím dospívání téměř beze změny (otázky v dotazníku 12, 13).

4.2.8 Vyhodnocení výzkumu

Škálové otázky jsou nejvhodnějším nástrojem pro měření názorů a postojů. Odpovědi lze jednoduše kvantifikovat a následně statisticky analyzovat. Uzavřené otázky jsem použila výběrové (s možností jedné odpovědi) nebo výčtové (s možností více alternativ) – výhodou byla jednoduchost vyplnění, snadná zpracovatelnost, i když si uvědomuji občasnou sugestivnost vyplňování.

4.3 Předmět výzkumu

Mým cílem nebylo zjišťovat rozdíly mezi chlapci a dívkami, popřípadě mezi dětmi, které žijí pouze s jedním rodičem, nebo bydlí ve městě či na vesnici, vzala jsem v úvahu všeobecně mládež ve věku 11 – 16 let. Vlastně mi tuto možnost nabídly samotné výsledky dotazníkového šetření, jelikož jsem zjistila, že na těchto výše jmenovaných ukazatelích výsledek výzkumu nezávisel. Tyto ukazatele mi hlavně zaručily vyváženost šetření. Ve spolupráci se školami jsem docílila poměru děvčat vůči chlapcům 150:150 – tedy půl na půl, jen mírně převažovaly „městské“ děti, což v konečném důsledku výsledek vůbec neovlivnilo.

4.4 Organizace výzkumu

4.4.1 Předvýzkum

Nejprve jsem vytvořila koncept dotazníku a v rámci předvýzkumu jsem vytiskla 15 kopií. Sama mám tři děti ve věku 11, 13 a 16 let, tak jsem je požádala o vyplnění dotazníku, o předání dotazníku jejich spolužákům ve škole a následně jsem vyhodnotila připomínky, které vzešly při vyplňování.

Hned první dvě otázky ohledně věku a pohlaví jsem upravila a upřesnila, jelikož několik dětí (zejména jedenáctiletých) se ptalo, jak odpovědět. U otázek č. 6 a č. 11 vznikl problém, když mi děti řekly, že mohou odpovědět více možnostmi. Proto jsem u těchto otázek připsala do závorek – možno i více odpovědí.

Žádné další problémy s vyplňováním se už nevyskytly.

4.4.2 Vlastní výzkum

Po korekci dotazníku jsem vytiskla 300 kusů a oslovila jsem tři školy, které shodou okolností navštěvují mé tři děti.

Vhodnost výběru škol jsem viděla hlavně z těchto důvodů:

- 1) ZŠ Křiby Zlín je základní škola, která v každém ročníku od šesté třídy otevírá třídu se sportovním zaměřením (v tomto případě na házenou) a další třídy navštěvují žáci jako v typické ZŠ.

- 2) 5. ZŠ Komenského II. Zlín je úplná základní škola, kde od 3. třídy je vždy zřízena i jedna třída s rozšířenou výukou TV se zaměřením na fotbal a sportovní aerobic a ve třetím až pátém ročníku ještě jedna třída se zaměřením na sportovní gymnastiku. Úzce spolupracuje s oddílem FC Tescoma Zlín, s Aerobik sport centrem při 5. ZŠ a se Sokolem Zlín.
- 3) Gymnázium Zlín – Lesní čtvrť – mimo jiné – zahrnuje osmileté studium, zaměření všeobecné vzdělávání podle ŠVP. Studují zde tedy i žáci mezi 11 a 16 lety, které jsem oslovila v rámci dotazníkového šetření.

Dalším pozitivem byla skutečnost, že právě z důvodu sportovních aktivit, či osmiletého studia, navštěvují tyto školy nejen studenti ze Zlína (potažmo „pouze“ z města), ale i z okolních vesnic a městeček. Z tohoto hlediska se můj výzkum mohl stát vyváženým.

Ocenila jsem ochotu a hlavně vstřícnost při výběru vzorku dětí, otevřenost v odpovědích, což umožnila hlavně anonymita dotazníku a, jak mi bylo řečeno, i dobrá přehlednost pokládaných otázek.

5 VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

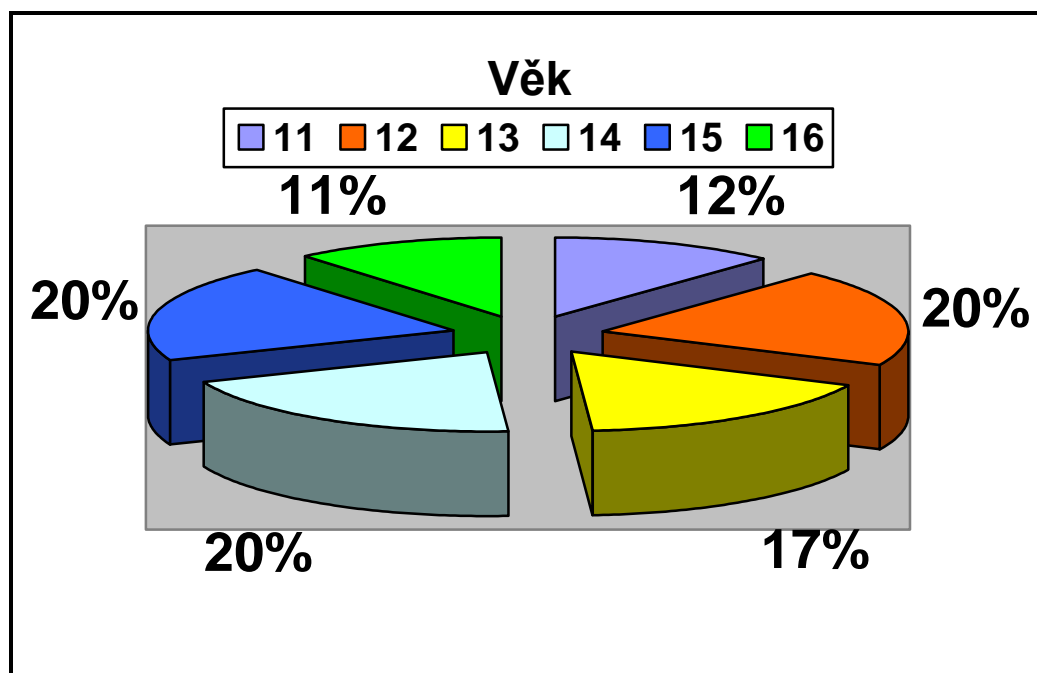
Výzkum jsem prováděla porovnáváním odpovědí, což jsem následně sestavila do tabulky. Ta obsahuje jak absolutní (celkový počet respondentů), tak relativní četnost (v %). Pro větší přehlednost jsem relativní četnosti umístila také do grafů.

Jak už jsem uvedla výše, snažila jsem se ve spolupráci se školami, aby poměr žáků v jednotlivých věkových kategoriích byl vyvážený, což se podařilo. Menší zastoupení jedenáctiletých a šestnáctiletých je záměrný, aby výsledky byly co nejobektivnější.

Tabulka 1 – počet

Věk	11		12		13		14		15		16	
Počet žáků	38	12%	58	20%	56	17%	58	20%	58	20%	32	11%
Celkem	300 žáků											
	100%											

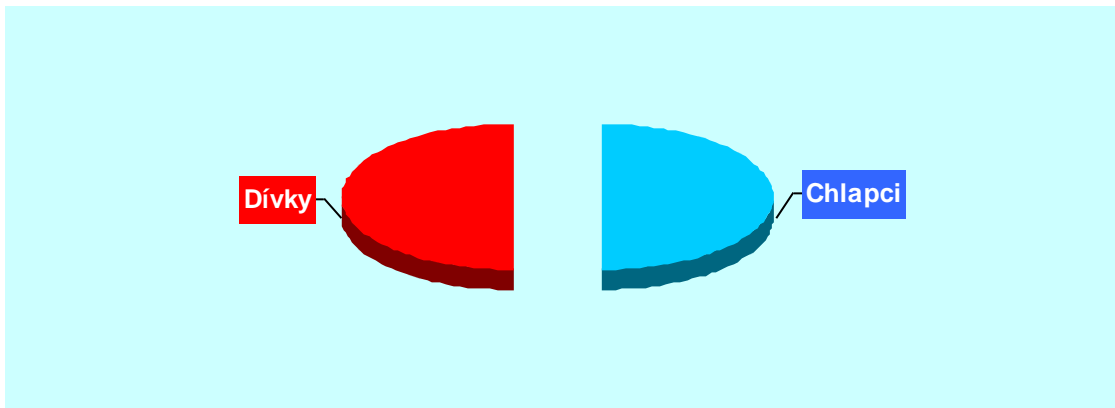
Graf 1

Tabulka 2 – pohlaví

Pohlaví	Chlapci		Dívky	
Počet	150	50%	150	50%

Graf 2

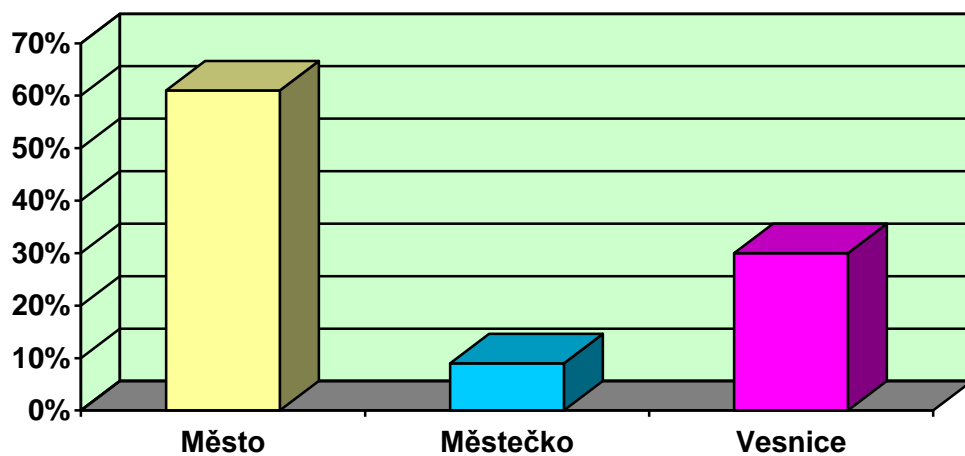

Jelikož jsem nechtěla zkoumat závislost pohlaví na odpovědích je poměr dívek ku chlapcům přesně 1 : 1.

Tabulka 3 – bydlí

Bydlím	Ve městě		V městečku		Na vesnici	
Počet	183	61%	26	9%	91	30%

Graf 3

Z odpovědí, které jsem obdržela, vyplynulo, že dnešní děti, ať už žijí ve městě či na vesnici, stírají ve svých názorech tu pomyslnou hranici rozdílnosti, která byla patrná ještě v nedávné době. Výběr škol předurčoval určitou převahu dětí z města, přesto si myslím, že pro můj výzkum a potvrzení předchozího tvrzení, je téměř 40 procentní zastoupení dětí z vesnic a menších městeček dostačující. V dalším popisu jsem tedy také toto hledisko vynechala, jelikož nebylo směrodatné pro výsledky výzkumu.

Otázky č. 4 a č. 5 se týkaly rodinných poměrů – zda dítě žije s oběma rodiči, s některým z nich, ve střídavé péči nebo u prarodičů, a kolik má sourozenců. Jelikož i tyto otázky byly pouze informativního charakteru (opět se neprokázala žádná souvislost s odpověďmi), uvádím pouze procentuální údaje:

S oběma rodiči žije 51% dotázaných, pouze s matkou 28%, pouze s otcem 6%, ve střídavé péči 11% a s prarodiči 4%. Žádného sourozence nemá 19%, jednoho má 48%, dva 23% a tři a víc má 20% dotázaných dětí.

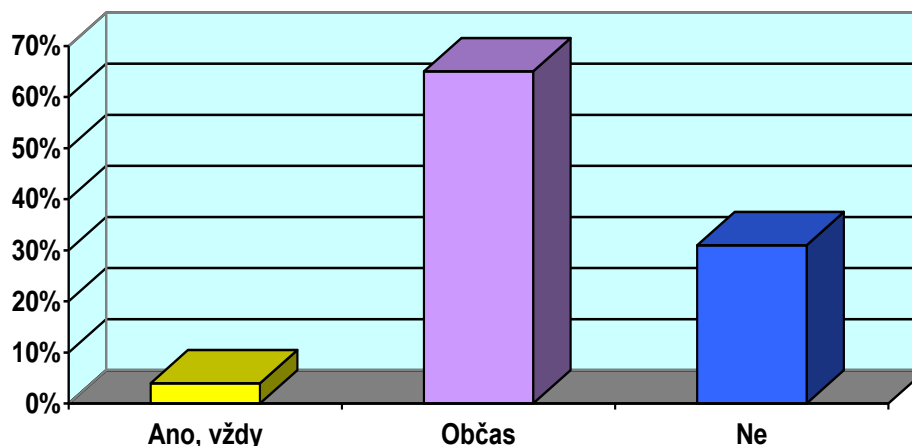
Následovala otázka č. 6, která nabízela více možností k odpovědi, a to jak tráví volný čas. Jednoznačně – a vlastně i podle předpokladů dnešní doby – „zvítězila“ odpověď – PC, DVD, TV. Zajímavý a zároveň potěšující fakt byl ten, že jen asi ve 20 procentech vyplněných dotazníků byla tato odpověď jediná. Ve zbylém počtu byla v kombinaci s dalšími možnostmi – venku, kroužky, sporty a jiné. Mezi „jiné“ respondenti zařadili kluby, diskotéky, četbu nebo třeba jízdu na koni.

Dnešní doba přímo vybízí k tomu trávit čas s technikou a hlavně u ní, proto moje další otázka č. 7 směřovala na to, zda rodiče usměrňují dobu strávenou dětmi u PC, DVD, TV apod. Z odpovědí jednoznačně vyplynulo, že jsou rodiče benevolentnější k tomu, aby hlídali a určovali čas, který dnešní děti stráví např. u počítače. Dokonce se přímo nabízí i to, že rozhodně nemají detailní přehled o obsahu informací, které děti obklopují, ať už z televize nebo z internetu. **Předpoklad**, že trávení volného času směřuje k pasivitě, byl částečně potvrzen.

Tabulka 4 – čas u PC, DVD, TV

Čas u PC, DVD aj.	Ano, vždy		Občas		Ne	
Počet	12	4%	195	65%	93	31%

Graf 4

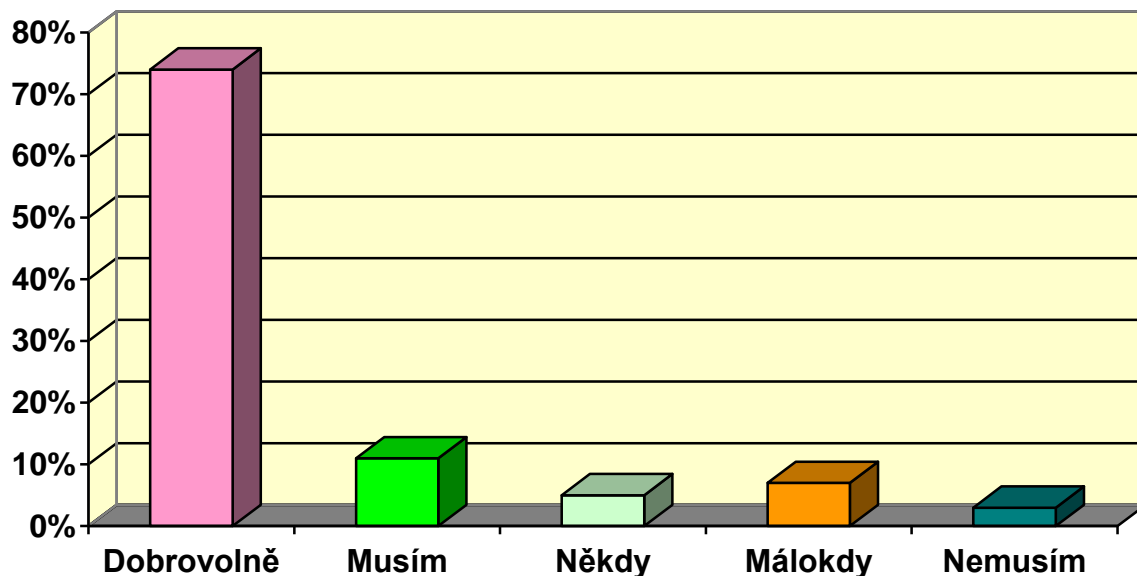
Z pohledu mládeže, která odpovídala na otázku č. 8, zda doma pomáhají, vychází, že ze tří čtvrtin je jejich „aktivita“ dobrovolná. Je zřejmé, že právě o té dobrovolnosti jsou s naprostou jistotou přesvědčeni (rodiče by nejspíš byli jiného názoru). Ostatní možnosti – musím, nemusím, pomáhám někdy (za trest) nebo málokdy – sice zastoupeny jsou, ale přibližně ve stejném poměru a zanedbatelné četnosti.

Co nám z toho vyplývá? Z pohledu dětí je jejich účast na domácích pracích dostatečná, dobrovolná a nejspíš i samozřejmá. Na tomto ukazateli je vidět podstatný rozdíl v názorech dětí a dospělých, položit (hypoteticky) tuto otázku rodičům, hledisko dobrovolnosti by určitě zaujímalo nepatrné procento. **Dílčí předpoklad** byl právě vytvořen z pohledu dospělého, tudíž nelze jednoznačně konstatovat jeho vyvrácení či potvrzení. I když musím brát v úvahu fakt, že si děti svou pomoc doma idealizují nebo chtějí vypadat v lepším světle, než je skutečnost, je potěšitelné, že pomáhání rodičům vůbec berou v úvahu. Je možné, že si pod touto činností představí i pouhé vynesení koše jednou za týden, ale přesto není tu cítit úplná lhostejnost vůči tak všedním věcem, jako je uklízení či umývání nádobí.

Tabulka 5 – pomáhá doma

Pomáhám doma	Dobrovolně		Musím		Někdy		Málokdy		Nemusím	
Počet	221	74%	34	11%	14	5%	21	7%	10	3%

Graf 5

Doba kolem nás nepřeje přílišné komunikaci. Mezi ni můžeme zařadit i dotazování se na školní prospěch. Jak vyplývá z odpovědí na otázku č. 9 ohledně zájmu rodičů o školní výsledky, většina dětí si myslí, že rodiče se samozřejmě zajímají, ale celá jedna třetina odpovídá, že jenom občas, a dokonce 2% dětí má rodiče, kteří se nezajímají vůbec.

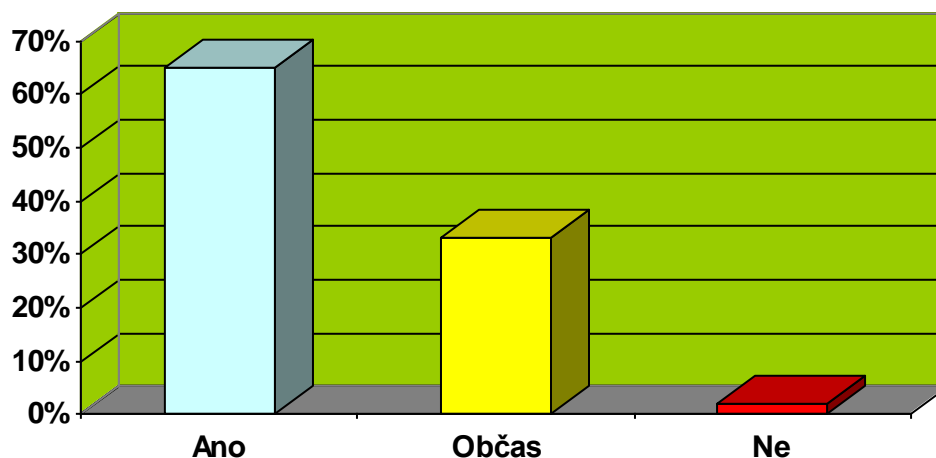
Varující na těchto číslech je skutečnost, že tito benevolentní rodiče veškerou zodpovědnost za budoucnost svých dětí přenesou na školu, potažmo na učitele. Namísto své angažovanosti na výchově vlastních dětí, budou vinit z případných neúspěchů ty nesprávné osoby.

Předpoklad omezení komunikace z hlediska školní přípravy byl potvrzen.

Tabulka 6 – zájem o školní výsledky

Zájem o školní výsledky	Ano		Občas		Ne	
Počet	196	65%	98	33%	6	2%

Graf 6

Na předchozí otázku navazuje další – otázka č. 10 – zda se rodiče s dítětem učí, a to buď často, někdy, nebo to není potřeba, či je to vůbec nenapadlo. Nejčastější odpověď *někdy* svědčí o tom, že většinou rodiče zasáhnou a začnou se zajímat o učení se s dítětem v případech, že to dítě potřebuje nebo stávající školní výsledky neodpovídají očekáváním.

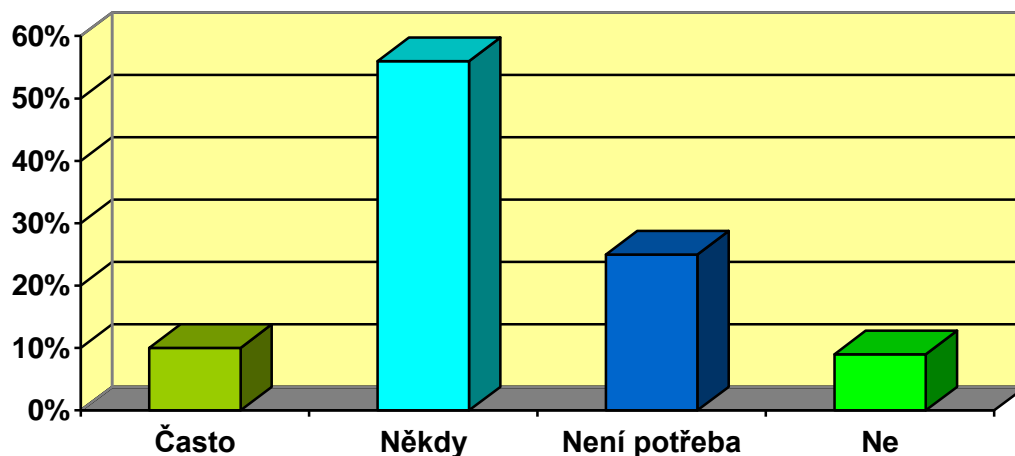
Naopak druhá nejčastější odpověď, že to není třeba, naznačuje osamostatňování a sebevědomí mladých lidí, kteří s jistotou sobě vlastní jsou přesvědčeni o svých kvalitách. Tento fakt je rozhodně pozitivní, dnešní mládež svou sebejistotu neskrývá, spíš ji využívá ve svůj prospěch.

Zajímavá je vyrovnanost odpovědí na opačných koncích tabulky – přibližně stejné množství rodičů, kteří se s dětmi učí často, a rodičů, které to podle dětí ani nenapadlo. Překvapující jsou spíš ty první čísla, jelikož doba nesevědí tomu, aby rodiče zasahovali do učebních metod svých dětí, a to jak z hlediska svého času (míněno jeho nedostatkem), tak z hlediska již zmiňované samostatnosti dětí. Lze tedy zkonstatovat, že se jedná o zodpovědné rodiče, kterým záleží na dobrém vzdělání jejich dětí. I když pouze z této otázky nelze určit počet dětí, které o takovou péči ze strany rodičů vůbec stojí.

Tabulka 7 – učí se s rodiči

Učí se se mnou rodiče	Často		Někdy		Není potřeba		Ne	
Počet	29	10%	169	56%	74	25%	28	9%

Graf 7

Otázka č. 11 směřovala k trestům za špatné školní výsledky a z hlediska výzkumu mě zajímala nejvíce. Zde opět mohly děti vybírat z více možností, které se jim nabízely: zákaz PC, DVD, TV, dále zákaz zájmových a sportovních kroužků, nesmí ven, tělesný trest, žádný trest, ale musí si je opravit a vůbec žádný trest.

Z vlastní zkušenosti z dětství bych odhadla nejčastější odpovědi, že by mě rodiče nepustili ven (dali by mi „domácí vězení“) a zároveň bych se musela rozhodně učit.

Proto bylo velice zajímavé vyhodnotit odpovědi dnešní mládeže. Žádný z nich nezakroužkoval odpověď, že by jim rodiče zakázali zájmový či sportovní kroužek. Je zřejmé, že rodiče oceňují jakoukoliv mimoškolní aktivitu dítěte, kterou by trestem jenom narušili, nehledě na to, že tyto činnosti stojí rodiče nemalé peníze.

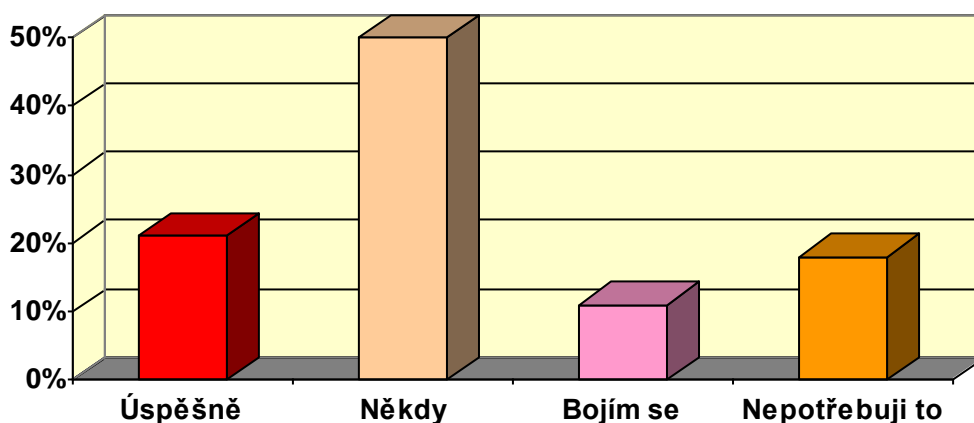
Další možnost – žádné potrestání – prošla také minimálním počtem, bez trestu by to nejspíš ve většině rodin asi neprošlo. I když ani tělesný trest nenašel příliš moc příznivců. Zato kombinace zákazu PC, DVD a TV, a kamarádů, už procentuálně poznat byla. Nejzajímavější nakonec ale bylo, že odpověď – žádný trest, ale musíš se snažit si je opravit – byla také tou nejčastější. Zřejmě argument dokončeného vzdělání na určité úrovni nabývá na významu.

Opisování ve škole – nikdy nekončící fenomén, alespoň tedy podle většiny odpovědí na otázku č. 12. Dvě třetiny dotázaných se přiznává k této menší pomůcce vůči učitelům, ale celá jedna třetina – což není malý počet – buď ze strachu, nebo opět díky již zmiňované jistotě, která pramení z dobré přípravy do školy, opisování ke svému životu nepotřebuje.

Tabulka 8 – opisují

Opisují	Úspěšně		Někdy		Bojím se		Nepotřebuji to	
Počet	63	21%	151	50%	32	11%	54	18%

Graf 8

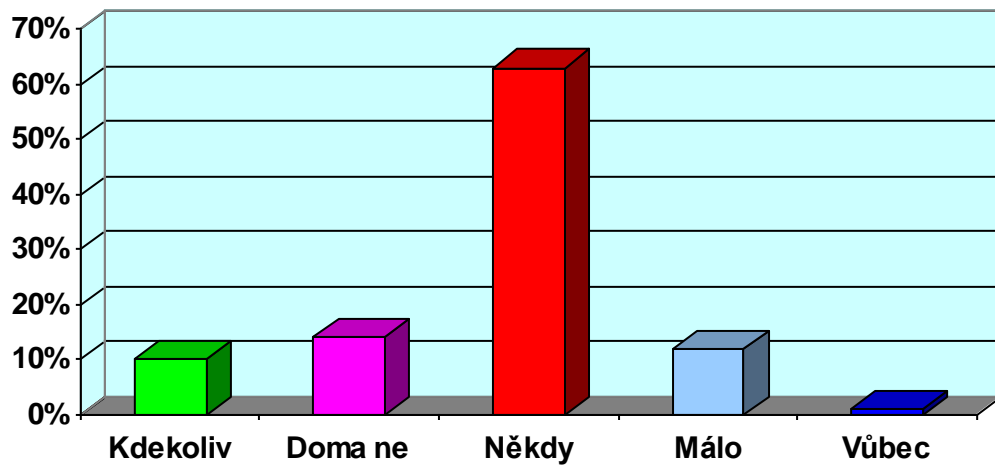
Používání neslušných výrazů má v dnešní době stoupající trend nejen mezi dospělými, ale, bohužel, i mezi mládeží. Svědčí o tom pouhé jedno procento mezi dotázanými, kteří odpověděli (otázka č. 13), že neslušné výrazy vůbec nepoužívají, popř. 12% těch, kteří je používají málo. Zbytek už považuje tato slova za normální součást všedního života, což není až tak překvapivé, je docela běžnou praxí používat tyto výrazy v mediálních prostředcích (rádio, TV).

Mohu tedy z obou otázek vyvodit závěr, že **předpoklad** nezměněných (zlo)zvyků dospívající mládeže přetrvál a v budoucnu žádné velké změny v tomto ohledu očekávat nemůžeme.

Tabulka 9 – neslušné výrazy

Neslušné výrazy	Kdekoliv		Doma ne		Někdy		Málo		Vůbec	
Počet	31	10%	42	14%	189	63%	36	12%	2	1%

Graf 9

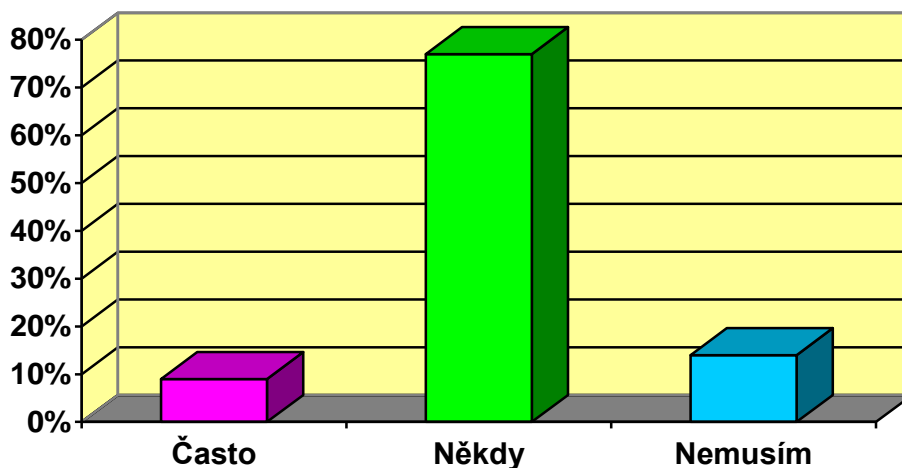

Další tabulka ukazuje počet dětí, které často, někdy nebo vůbec nemusí lhát svým rodičům. Převážná většina mladých lidí přiznala u otázky č. 14, že rodičům někdy zalže – je to přirozené, a dětem vlastní, i když to stále dokazuje určitý respekt a strach před autoritami. Proto není zanedbatelný počet dětí (14%), které necítí potřebu rodičům lhát, vztah je založen na důvěře.

Tabulka 10 – lže rodičům

Lžu rodičům	Často		Někdy		Nemusím	
Počet	26	9%	231	77%	43	14%

Graf 10

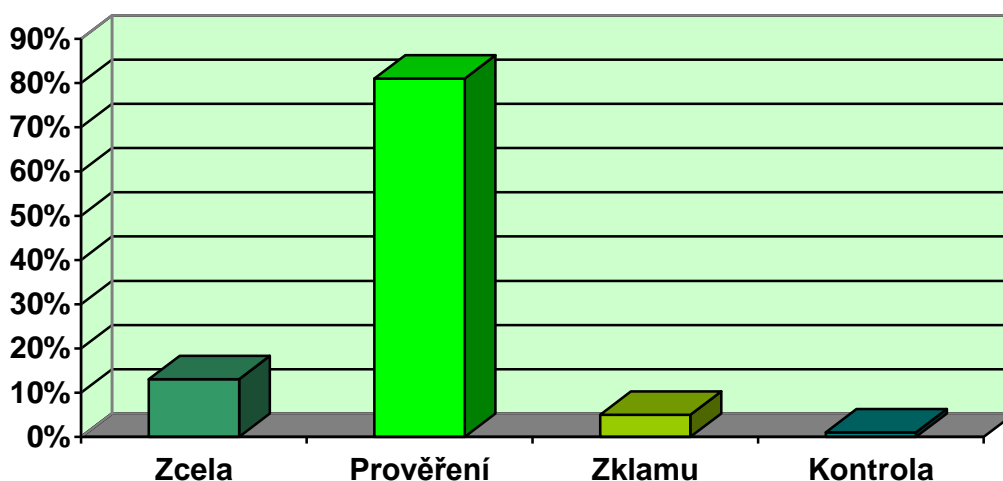

Na předchozí otázku navazuje otázka č. 15, zda rodiče dítěti důvěřují – zcela, občas prověří, zda mluví pravdu, nedůvěřují, dítě je často zklame, vůbec nevěří, neustále ho kontrolují. Drtivá většina dětí, kterým rodiče důvěřují, potvrdila již výše zmíněný předpoklad. Nastal zde posun oproti dřívějším dobám, určitě i díky moderním technologiím, zvláště mobilu. Dnešní mladí lidé jsou samostatnější, rodiče často tráví čas v zaměstnání do pozdních odpoledních hodin, a pokud by neexistovala důvěra a spolupráce, je jisté, že nastane problém. Můj výzkum probíhal na školách, kde děti mají dostatek podnětů k mimoškolním činnostem, nehrozí tak bezprizorní trávení volného času, které vede k patologickým jevům (drogy apod.). Nelze je samozřejmě vyloučit ani na těchto školách, ale můj výzkum nebyl zaměřen tímto směrem.

Tabulka 11 – důvěra

Důvěra rodičů	Zcela		Prověření		Zklamání		Kontrola	
Počet	39	13%	243	81%	14	5%	4	1%

Graf 11

Do svého dotazníku jsem včlenila i otázku č. 16, zda dnešní mládež zná ještě pojem domácí vězení, který byl dříve hojně využíván jako forma trestu za různé prohřešky. Výzkum ukázal, že poměr se razantně změnil – třetina dětí jej zná pouze z vyprávění a 5% dokonce tento pojem vůbec nezná.

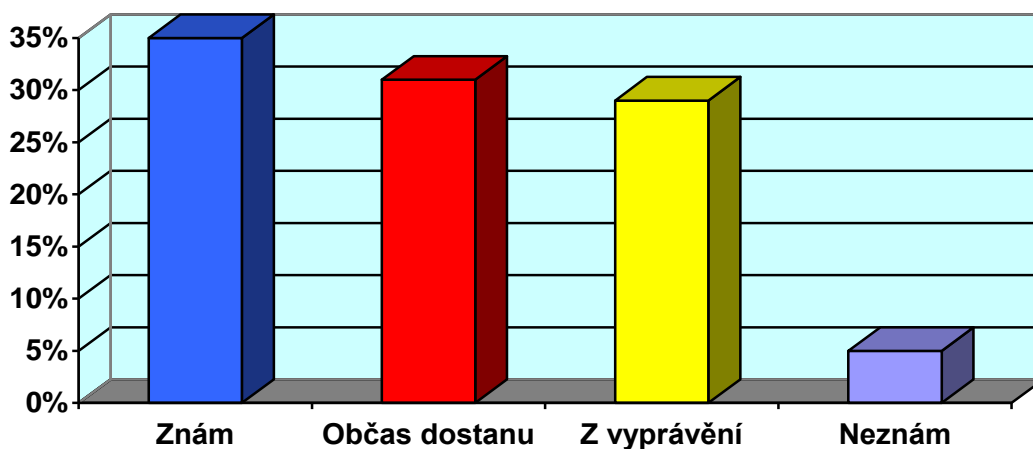
Je to specifická forma trestu, svůj účel už ztratil, protože pokud dítě tráví čas doma, opět ho to „žene“ k počítačům či televizi, takže rodič by musel vlastně trest rozšířit o zákaz pobytu u těchto přístrojů. V takovém případě už by většinou takto znásobený trest neodpovídal vině a dítě by se cítilo jednáním rodiče poškozeno.

Přesto, jak vyplývá z tabulky a grafu, stále ještě necelá třetina dětí je domácím vězením potrestána. Pozitivní je, že trend v používání této praktiky, nabírá klesající směr.

Tabulka 12 – domácí vězení

Domácí vězení	Znám		Občas dostanu		Z vyprávění		Neznám	
Počet	105	35%	92	31%	88	29%	15	5%

Graf 12

V teoretické části bylo zdůrazněno, že dítě k svému dobrému psychickému vývoji potřebuje občas (a ne zrovna málo) pochválit. Není nic snadnějšího, než umět kohokoliv za cokoliv zkritizovat, nehledě na to, že malé dítě je v takovýchto věcech citlivější a především zranitelnější. Proto mě zajímalo, jakým způsobem budou mladí respondenti odpovídat na otázku č. 17, zda je rodiče chválí.

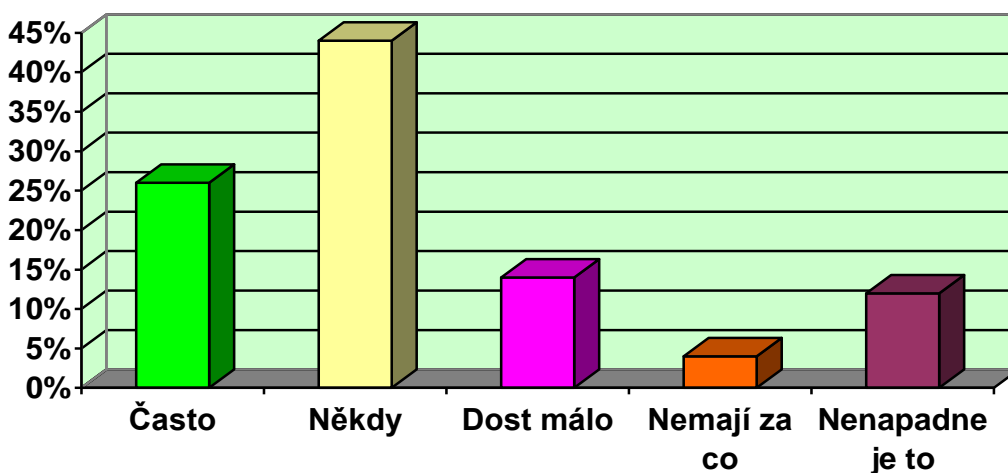
Často a zvláště někdy chválí své děti rodiče dobrých dvou třetin dotázaných, což není zanedbatelná část z veškerých odpovědí. Přesto existuje ještě třetina dětí, jejichž rodiče nemají potřebu své děti pochválit, vyzdvihnout jejich kladné stránky.

Je smutné, pokud děti, které takto odpověděly, tento pocit vůbec mají. Možná ani netuší, že jejich rodiče by na tutéž otázku odpověděli docela rozdílně. Právě v takových případech narážíme na zcela odlišný pohled dospělých od toho dětského. **Předpoklad** citlivosti – zvláště ohledně pochválení, se tedy jednoznačně potvrdil.

Tabulka 13 – pochvala

Chválí mě	Často		Někdy		Dost málo		Nemají za co		Nenapadne je to	
Počet	79	26%	132	44%	42	14%	11	4%	36	12%

Graf 13

Předposlední dotaz (otázka č. 18) svým obsahem poněkud souvisí s předchozím – zda na děti jejich rodiče (nebo alespoň jeden z nich) zvyšuje hlas. Děti spolehlivě poznají tón hlasu, který se vymyká běžnému normálu, proto mě zajímalo, zda také poznají, jestli rodiče měli k takovému hlasitému projevu důvod.

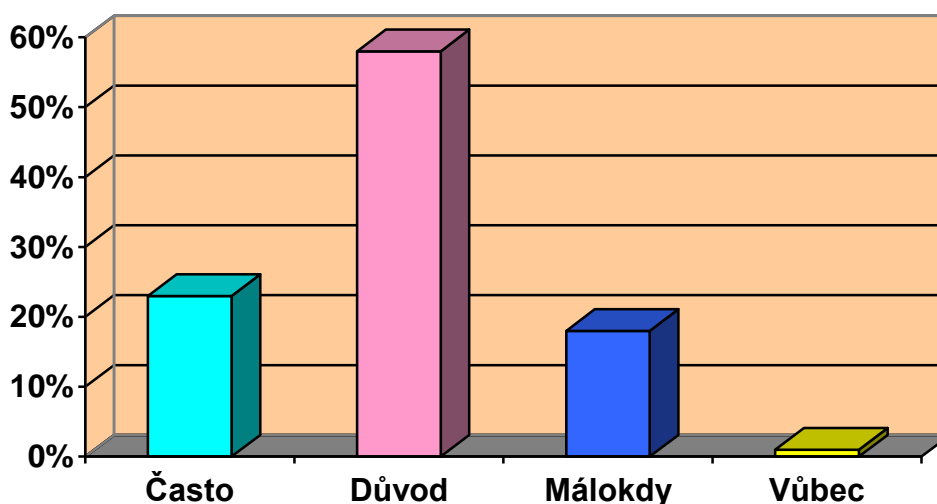
I když dost dětí odpovědělo, že rodiče často hlas zvyšují, přesto se potvrdil můj předpoklad, že děti dobře vědí, že jen tak bezdůvodně rodiče nekřičí. Téměř dvě třetiny všech respondentů si je vědoma toho, že na ně rodiče zvyšují hlas právě tehdy, když jim k tomu zavdají příčinu.

Samozřejmě opět i zde je potěšitelný fakt, že existuje docela slušný počet rodičů (asi 20%), kteří prohřešky svých dětí umí vyřešit klidným způsobem, bez stresujícího křiku.

Tabulka 14 – zvýšení hlasu

Zvyšují hlas	Často		Důvod		Málokdy		Vůbec	
Počet	69	23%	174	58%	55	18%	2	1%

Graf 14

Poslední otázku č. 19 v dotazníku bych označila jako doplňkovou, poplatnou dnešní době. Má pouze informativní charakter, jelikož přímo nesouvisí s tématem mé práce. Ptala jsem se jedenácti až šestnáctiletých dětí, zda mají přehled ohledně finanční situace v jejich rodině. Tato otázka mě zajímala z toho důvodu, že kolem nás už přes rok probíhá vleklá hospodářská a ekonomická krize, tak jsem byla zvědavá, zda se toto téma dnešní mládeže vůbec nějak dotýká, zda prožívají s rodiči jejich finanční problémy, nebo zda je to ani trochu nezajímá a jsou soustředěni pouze na svůj svět.

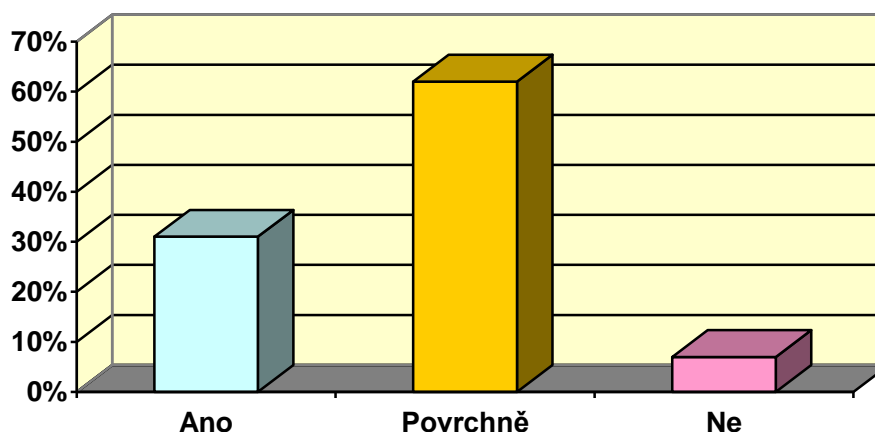
Z odpovědí vyplynulo, že přece jenom dnešní mladí lidé realitu dneška vnímají, dokonce celá jedna třetina probírá s rodiči finanční situaci v rodině. Myslím, že pro dnešní rodiče to je pozitivní zpráva, jelikož informovaný jedinec těžko bude mít přemrštěné požadavky, když uvidí, že finanční situace rodiny není zrovna nejružovější.

Povrchní znalost může značit, že mladý člověk tuší, zda rodina má či nemá finanční problémy, ale taky to může znamenat, že stačí každoměsíční kapesné, aby si řekl, že všechno je v pořádku – i když skutečnost je mnohdy úplně jiná.

Tabulka 15 – finance

Finance	Ano		Povrchně		Ne	
Počet	93	31%	186	62%	21	7%

Graf 15

5.1 Shrnutí výsledků výzkumu

Celkový ohlas na vyplňování dotazníku mohu hodnotit jako pozitivní. Ve většině případů – jak mi bylo sděleno – probíhala po odevzdání vyplněných archů kratší diskuze, kterou vyvolaly některé otázky v dotazníku.

Například hodně diskutované bylo trestání za špatné školní výsledky – jako vůbec nejmíň „přijatelný“ byl zákaz PC, popřípadě by děti ještě přidaly trest, kdy jim rodiče sníží kredit do mobilu. Děti v tomto virtuálním světě hledají rozptýlení, zábavu a, bohužel, také náhradní kontakt a komunikaci, za kontakt s rodiči. Proto takový trest je pro ně doslova pohromou. Odtržení od internetu, znamená odtržení od „komunikace“ s vrstevníky, ať už přes ICQ, Skype, či nejmodernější chatování přes Facebook – fenomén dnešní doby.

Také jsem zjistila, že dochází k úplnému potírání rozdílů mezi dětmi vyrůstajícími ve městě či na vesnici. Vybraný vzorek chlapců a dívek ve věkovém rozmezí 11 až 16 let mě ve

svých odpovědích přesvědčil, že jejich názory mohu hodnotit jako názory mládeže všeobecně.

Na počátku výzkumu jsem si položila několik otázek, na které jsem hledala ve svých výsledcích odpovědi.

Dnešní mládež určitě cítí zodpovědnost sama za sebe, několik otázek a následných odpovědí mě o tom přesvědčilo. Zároveň s nimi taky souvisí i druhý hledaný fakt – zda vztah *rodič x dítě* je v porevoluční demokratické době ještě funkční. Sebekriticky a, hlavně si myslím, že docela upřímně, (a ve velkém počtu), přiznávají, že rodiče na ně křičí, pouze když mají důvod. Jsou si tedy vědomy toho, zda něco provedli, nehledají odpovědnost za své činy u jiných.

Rodiče také mohou docela ve značné míře dětem důvěřovat. Je pouze mizivé procento těch, kteří se ve svých dětech zklamou, a jsem si jistá, že i kdybych zkoumala jiný vzorek dětí, čísla budou podobná. Další argument, který mě utvrzuje o funkčnosti vztahu a navracující se komunikaci mezi rodiči a jejich dětmi, je přiznání dětí (opět velké většiny), jednak že rodiče se zajímají o jejich školní výsledky, není jim to lhostejné, a také že na děti nejen křičí, ale také je i chválí.

Chválit, to znamená mluvit, komunikovat, navíc v pozitivním slova smyslu, a o to v mé práci šlo – zjistit, zda probíhá i v dnešní počítačové době komunikace ve verbální, neboli slovní formě. Není to až taková samozřejmost, jak by se zdálo. Většina dnešních učitelů může potvrdit, že slovní zásoba dnešních dětí a mládeže je velmi slabá, což úzce souvisí s rozmachem „internetové komunikace“. Používání zkratk a zkrácených českých, popř. anglických slov, je běžná forma dorozumívání.

Změnilo se tedy nějak zásadně chování dnešní dospívající mládeže oproti dřívějším generacím? Z výsledku dotazníkového šetření vyplynulo, že základní reakce a názory zůstávají stejné v každé době. Posun samozřejmě zaznamenejeme pouze ve věcech ovlivněných vnějšími okolnostmi (viz trávení volného času, tresty, domácí vězení).

ZÁVĚR

Názory dnešní mládeže, které mnohdy nedoceňujeme, by pro nás dospělé měly mít takový význam, že bychom jí měli dát najevo, že o ně stojíme. Je to určitý druh kontaktu a střetu dvou generací a v konečném důsledku znamená zájem o toho druhého.

Rodiče mají zodpovědnost za své děti, ale přesto nakonec každý má zodpovědnost sám za sebe, proto vítáme jakýkoliv „*pokus o komunikaci*“. Nynější doba znamená pro mnohé z nás větší nejistotu, máme obavy ze ztráty zaměstnání, proto odsouváme problémy s dětmi za ty existenční. Dětem nezbyvá nic jiného, než začít řešit své problémy a starosti buď samy, nebo se svými vrstevníky – dospívají rychleji než dříve.

City, a vůbec jejich projevování, už delší dobu nejsou v módě, pomalu se ale začíná blýskat na lepší časy. Jako se začínají lidé vracet do divadel, ke knížkám a do knihoven, tak, i když technika a počítače už budou nejspíš trvalou součástí našeho života, přesto náznaky potřeby projevů jakýchkoliv citů se kolem nás už objevují.

Svou práci věnovanou modernímu rodičovství zakončím přáním Zdeňka Svěráka, které přesně vystihuje téma této práce:

„Dětem přeju, aby neztrácely rodiče, rodičům, aby neztrácely hlavy, a hlavám, aby neztrácely ideály.“ (Hanzová, 1995, s. 56)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BIDULPH, S. *Proč jsou šťastné děti šťastné*. Vyd.2. Praha: Portál, 2000. 139 str. ISBN 80–7178–411–7
- BIDULPH, S. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. 133 str. ISBN 80–7178–334 – X
- BREZINKA, W. *Východiska k poznání výchovy*. Vyd. 1. Brno: L. Marek, 2001. 310 str. ISBN 80–86263–23–1
- CELÁ, J. *Kapitoly z teorie výchovy*. Vyd. 1. Zlín, Univerzita Tomáše Bati, 2006. 93 str. ISBN 80–7318–504–0
- DANEK, J. *Výchova ako súčasť života teória a prax*. Vyd. 1. Trnava, Univ. Sv. Cyrila a Metoda, 2007. 154 str. ISBN 978–80–89220–2 –4
- GÁLIKOVÁ TOLNAIOVÁ, S. *Problém výchovy na prahu 21. století*. Vyd. 1. Bratislava, IRIS, 2007. 250 str. ISBN 978–80–89256–04–4
- GRAY, J. *Děti jsou z nebe*. Vyd. 1. Praha, Knižní klub, 2000. 334 str. ISBN: 80–7252–031–8.
- GRECMANOVÁ, H. a kol. *Obecná pedagogika II*. Vyd. 2. Olomouc: HANEX, 2003. 192 str. ISBN 80–85783–24 – X
- HAASOVÁ, I. *Ostatní děti smějí všechno*. 1. vydání, Praha: Portál 1991. 185 stran. ISBN 80–85282–10–0
- HANZOVÁ, M., KODÝM, M., KREMLIČKOVÁ, M. *Práva a povinnosti našich dětí*. 1. vydání, Praha: VICTORIA PUBLISHING 1995. 107 stran. ISBN 80–7187–007–2
- HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. Vyd. 1. Portál, Praha, 2004. 311 str. ISBN 80–7178–803–1
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Vyd. 1. Grada Publishing, a.s. Praha, 2007. 265 str. ISBN 978–80–247–1369–4
- KANTORKOVÁ, J. a kol. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky I*. Vyd. 1. Olomouc, HANEX, 2008. 245 str. ISBN 978–80–7409–024–0
- KOENIG, L. J. *Chytrá výchova*. Vyd. 1. Praha: Portál 2004. 184 str. ISBN 80–7178–780–9
- MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Vyd. 2. Avicenum, zdravotnické nakl. Praha 1, 1989. 335 str. ISBN 08–056–89
- MORISH, R. G. *12 klíčů k důsledné výchově*. Vyd.1. Praha: Portál, 2003. 135 str. ISBN: 80–7178–786–8

- MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Vyd. druhé, upravené. Sociologické nakl. Praha, 2002. 250 str. ISBN 80-86429-05-9
- OSHO *O dětech*. Vyd. 1. Bratislava, Eugenika, 2008. 230 str. ISBN 978-80-8100-035-5
- PELIKÁN, J. *Hledání těžiště výchovy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 2007. 175 str. ISBN 978-80-246-1265-2
- PELIKÁN, J. *Výchova pro život*. Vyd. 1. ISV nakladatelství, Praha, 1997. 108 str. ISBN 80-8586-623-4
- PREKOPOVÁ, J., SCHWEIZEROVÁ, CH. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1993. 152 str. ISBN 80-85282-77-1
- REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Grada Publishing, a.s. Praha, 2009. 184 str. ISBN 978-80-247-3006-6
- ROGGE, J. *Rodiče určují hranice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 184 str. ISBN 80-7178-990-9
- ZELINA, M., ZELINOVÁ, M. *Rozvoj tvorivosti dětí a mládeže*. Vyd. 1. Slovenské pedagogické nakladatelstvo, Bratislava. 1990. 136 str. ISBN 80-08-00442-8

Internetové zdroje:

- ONDREJKOVIČ, P. Zmeny v rodine a zmeny v spoločnosti. In Světová konference o rodině - Sborník abstrakt. Praha: Galén, 2007 (cit. 2010-04-21). Dostupné z WWW: <<http://www.softforum.cz/sections/abstrakta2007.pdf> >
- JEŘÁBEK, J. a kol. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha: VÚP, 2007 (cit. 2010-04-21). Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/soubory/RVPZV_2007-07.pdf >
- ZELINA, M. Školská reforma a modernizácia riadenie. Praha: Učitel'ské listy, 2009 (cit. 2010-04-21). Dostupné z WWW: <<http://www.ucitelske-listy.cz/2009/09/miron-zelina-skolska-reforma.html> >
- Stránky MŠMT dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/zakladni/MR_DVO_EV_web.doc >

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1	49
Graf 2	50
Graf 3	50
Graf 4	52
Graf 5	53
Graf 6	54
Graf 7	55
Graf 8	56
Graf 9	57
Graf 10	57
Graf 11	58
Graf 12	59
Graf 13	60
Graf 14	61
Graf 15	62

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – počet.....	49
Tabulka 2 – pohlaví	50
Tabulka 3 – bydlí	50
Tabulka 4 – čas u PC, DVD, TV	51
Tabulka 5 – pomáhá doma.....	52
Tabulka 6 – zájem o školní výsledky.....	53
Tabulka 7 – učí se s rodiči	54
Tabulka 8 – opisují	56
Tabulka 9 – neslušné výrazy	56
Tabulka 10 – lže rodičům	57
Tabulka 11 – důvěra.....	58
Tabulka 12 – domácí vězení	59
Tabulka 13 – pochvala.....	60
Tabulka 14 – zvýšení hlasu.....	61
Tabulka 15 – finance.....	62

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník – předvýzkum

Příloha P II: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK – PŘEDVÝZKUM

Prosím o vyplnění tohoto zcela anonymního dotazníku zakroužkováním vhodné odpovědi.

1. Věk
2. Chlapec x dívka
3. Bydlím
 - Ve městě
 - Městečku
 - Na vesnici
4. Moje rodina:
 - Bydlím s oběma rodiči
 - Bydlím pouze s matkou
 - Bydlím pouze s otcem
 - Bydlím střídavě u obou rodičů
 - Bydlím s prarodiči
5. Sourozenci:
 - Žádný
 - 1
 - 2
 - 3 a víc
6. Jak trávím volný čas
 - PC, DVD, TV
 - Venku
 - Kroužky, sporty
 - Jiné – jak?
7. Určují mi rodiče čas strávený u PC, DVD, TV apod.
 - Ano, vždy
 - Občas
 - Ne, je jim to jedno
8. Pomáhám doma
 - Ano, dobrovolně
 - Ano, musím
 - Někdy, když to dostanu za trest
 - Málokdy
 - Nemusím
9. Zajímají se rodiče o mé školní výsledky
 - Ano, samozřejmě
 - Občas
 - Ne, jenom při vysvědčení
10. Učí se se mnou rodiče
 - Ano, často
 - Ano, někdy
 - Ne, není to potřeba
 - Ne, nikdy je to nenapadlo
11. Trestají mě rodiče za špatné školní výsledky
 - Ano, mám zakázané PC, DVD, TV

- Ano, zakází mi zájmový kroužek, sport apod.
 - Ano, nesmím ven, za kamarády
 - Ano, použijí tělesný trest (facky apod.)
 - Ne, ale musím se snažit si je opravit
 - Ne
12. Opisují ve škole
- Ano, docela úspěšně
 - Někdy
 - Nikdy, bojím se
 - Ne, nepotřebuji to
13. Používám neslušné výrazy
- Ano, docela často, kdykoliv a kdekoliv
 - Ano, docela často, ale jen před kamarády, doma si to nedovolím
 - Někdy, když mi to ujede
 - Málo, není to mým zvykem
 - Vůbec
14. Lžu rodičům
- Ano, často
 - Ano, někdy, milosrdná lež neublíží
 - Ne, nemusím, naši jsou v pohodě
15. Rodiče mi důvěřují
- Ano, zcela
 - Ano, ale občas si prověří, zda mluvím pravdu
 - Ne, dost často je zklamání
 - Ne, vůbec – spíš naopak, kontrolují mne na každém kroku
16. Znáš pojem domácí vězení
- Ano, znám, z doslechu
 - Ano, občas mi ho rodiče dají
 - Ne, ale naši někdy vyprávějí, že ho v dětství zažili
 - Ne, neznám
17. Chválí mě rodiče
- Ano, docela často
 - Ano, někdy
 - Ano, ale dost málo
 - Ne, nemají za co
 - Ne, vůbec je to nenapadne
18. Zvyšují na mě rodiče hlas (nebo alespoň jeden z rodičů)
- Ano, často
 - Ano, ale jenom když mají důvod
 - Málodky
 - Vůbec
19. Mám přehled ohledně finanční situace v naší rodině
- Ano, probíráme s rodiči i takové informace
 - Ano, ale jenom povrchně
 - Ne, vůbec mě to nezajímá

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK

Prosím o vyplnění tohoto zcela anonymního dotazníku zakroužkováním vhodné odpovědi.

1. Věk – let
2. Jsem – chlapec x dívka
3. Bydlím
 - Ve městě
 - Městečku
 - Na vesnici
4. Moje rodina:
 - Bydlím s oběma rodiči
 - Bydlím pouze s matkou
 - Bydlím pouze s otcem
 - Bydlím střídavě u obou rodičů
 - Bydlím s prarodiči
5. Sourozenci:
 - Žádný
 - 1
 - 2
 - 3 a víc
6. Jak trávím volný čas (možno i více odpovědí)
 - PC, DVD, TV
 - Venku
 - Kroužky, sporty
 - Jiné – jak?
7. Určují mi rodiče čas strávený u PC, DVD, TV apod.
 - Ano, vždy
 - Občas
 - Ne, je jim to jedno
8. Pomáhám doma
 - Ano, dobrovolně
 - Ano, musím
 - Někdy, když to dostanu za trest
 - Málokdy
 - Nemusím
9. Zajímají se rodiče o mé školní výsledky
 - Ano, samozřejmě
 - Občas
 - Ne, jenom při vysvědčení
10. Učí se se mnou rodiče
 - Ano, často
 - Ano, někdy
 - Ne, není to potřeba
 - Ne, nikdy je to nenapadlo
11. Trestají mě rodiče za špatné školní výsledky (možno i více odpovědí)
 - Ano, mám zakázané PC, DVD, TV

- Ano, zakází mi zájmový kroužek, sport
 - Ano, nesmím ven, za kamarády
 - Ano, použijí tělesný trest (facky apod.)
 - Ne, ale musím se snažit si je opravit
 - Ne
12. Opisují ve škole
- Ano, docela úspěšně
 - Někdy
 - Nikdy, bojím se
 - Ne, nepotřebuji to
13. Používám neslušné výrazy
- Ano, docela často, kdykoliv a kdekoliv
 - Ano, docela často, ale jen před kamarády, doma si to nedovolím
 - Někdy, když mi to ujede
 - Málo, není to mým zvykem
 - Vůbec
14. Lžu rodičům
- Ano, často
 - Ano, někdy, milosrdná lež neublíží
 - Ne, nemusím, naši jsou v pohodě
15. Rodiče mi důvěřují
- Ano, zcela
 - Ano, ale občas si prověří, zda mluvím pravdu
 - Ne, dost často je zklamání
 - Ne, vůbec – spíš naopak, kontrolují mne na každém kroku
16. Znáš pojem domácí vězení
- Ano, znám, z doslechu
 - Ano, občas mi ho rodiče dají
 - Ne, ale naši někdy vyprávějí, že ho v dětství zažili
 - Ne, neznám
17. Chválí mě rodiče
- Ano, docela často
 - Ano, někdy
 - Ano, ale dost málo
 - Ne, nemají za co
 - Ne, vůbec je to nenapadne
18. Zvyšují na mě rodiče hlas (nebo alespoň jeden z rodičů)
- Ano, často
 - Ano, ale jenom když mají důvod
 - Málodky
 - Vůbec
19. Mám přehled ohledně finanční situace v naší rodině
- Ano, probíráme s rodiči i takové informace
 - Ano, ale jenom povrchně
 - Ne, vůbec mě to nezajímá